

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
„ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU**

CUZNEȚOV LARISA

SIMCENCO IRINA

**EPISTEMOLOGIA CONSILIERII
EDUCAȚIONALE
STUDIU MONOGRAFIC**

CHIȘINĂU, 2020

CZU 37.018

C 97

Studiul monografic a fost aprobat pentru editare de Senatul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, procesul verbal nr. 5 din 20.12.2018.

Recenzenți: Platon Carolina, dr. hab. în pedagogie, USM

Silistraru Nicolae, dr. hab. în pedagogie, UST

Calaraș Carolina, dr. în pedagogie, conferențiar universitar,

UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cuznețov Larisa, Simcenco Irina. *Epistemologia consilierii educaționale*. Studiu monografic. – Chișinău, str. A. Mateevici, 60. 2020. Tipografia CEP USM. – 110 p.

Bibliogr. p.107-109 (37 tit.)

ISBN 978-9975-152-22-8

37.018 C 97

200 ex.

Autori:

© *Cuznețov Larisa, dr. hab., prof. univ.*

© *Simcenco Irina, dr., lector univ.*

ISBN 978-9975-152-22-8

CUPRINS

INTRODUCERE	5
1. EPISTEMOLOGIA EDUCAȚIEI: TEORIA GENERALĂ A CUNOAȘTERII PROCESULUI EDUCAȚIONAL. EPISTEMOLOGIA CONSILIERII EDUCAȚIONALE	7
2. FUNDAMENTE TEORETICE ALE CUNOAȘTERII ÎN DOMENIUL CONSILIERII EDUCAȚIONALE. DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII. TEORII ȘI CONCEPȚII PRIVIND DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII.....	33
3. FUNDAMENTE APLICATIVE ALE CUNOAȘTERII ÎN DOMENIUL CONSILIERII EDUCAȚIONALE	41
4. NIVELURI ALE CUNOAȘTERII ÎN EDUCAȚIE ȘI CONSILIEREA EDUCAȚIONALĂ. VARIABILELE EDUCAȚIEI ȘI CONSILIERII EDUCAȚIONALE	50
5. PARADIGME ȘI MODELE ÎN EPISTEMOLOGIA CONSILIERII EDUCAȚIONALE.....	61
6. CONSILIEREA ONTOLOGICĂ COMPLEXĂ A FAMILIEI	73
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	107

„Consilierea înseamnă multe lucruri.

Ea este o tehnică de informare și evaluare.

*Ea este un mijloc de a modifica comportamentul. Ea este
experiența de comunicare. Dar mai mult decât atât, ea este
o căutare în comun a sensului în viața omului, cu
dezvoltarea dragostei ca element esențial concomitent
cu căutarea și consecințele ei. Pentru mine, restul este lipsit de
importanță, dacă nu există acțiunea de căutare a sensului vieții.
Într-adevăr, această căutare este însăși viața, iar consilierea
este numai o intensificare specială a acestei căutări.”*

R. W. Strowig

INTRODUCERE

... Consilierea/ sfătuirea este o cale de a relaționa și a ajuta o altă persoană să-și exploreze adecvat gândurile, emoțiile și comportamentul pentru a câștiga o înțelegere de sine mai clară, pentru a-și determina și valorifica eficient propriile resurse...

H. John

Studiul monografic *Epistemologia consilierii educaționale* conține reperatele teoretice și cele aplicative ale procesului vizat. Activitățile de consiliere educațională/ psihopedagogică presupun un demers formativ, centrat pe valorificarea capacităților și a disponibilităților individuale ale persoanei. Consilierea educațională este menită să faciliteze învățarea de către fiecare persoană a unor deprinderi și abilități care ar asigura adaptarea permanentă a acesteia printr-o schimbare evolutivă la solicitările realității.

Valențele consilierii educaționale sunt reflectate în literatura de specialitate de mai mulți autori, noi, însă, venim cu un studiu teoretic, care esențializează, precizează și completează epistemologia consilierii educaționale. Beneficiari ai activităților de consiliere educațională/ psihopedagogică sunt toți cei aflați la un moment dat în ipostaza de subiect ce parcurge diverse experiențe de învățare în scopul formării și al dezvoltării propriei personalități pentru a face față rolurilor sociale, inclusiv rolurilor de familist și părinte. Obținerea unei eficiențe crescute în învățare, dar și în viață, în general, reclamă sprijinul și îndrumarea consilierilor educaționali.

Epistemologia consilierii educaționale integrează și valorifică perspectiva psihologiei umaniste și reperetele teoretico-aplicative ale consilierii ontologice complexe a familiei (Cuznețov Larisa, 2016; 2018) cu privire la formarea și dezvoltarea personalității umane. Conștientizarea de către fiecare individ matur a propriilor capacități și disponibilități și cultivarea dorinței, motivației, voinței acestuia de a se manifesta cu demnitate, cu responsabilitate civică, liber și autonom – reprezintă condițiile esențiale ale unei vieți de calitate.

Lucrarea este destinată cercetătorilor, cadrelor didactice universitare, studenților și masteranzilor de la specialitățile psihopedagogice. Sperăm la o lecturare activ-participativă și creativă, mizând pe deschiderea fiecărei persoane către lărgirea și aprofundarea orizontului său general și profesional.

Autori

1. EPISTEMOLOGIA EDUCAȚIEI: TEORIA GENERALĂ A CUNOAȘTERII PROCESULUI EDUCAȚIONAL. EPISTEMOLOGIA CONSILIERII EDUCAȚIONALE

EPISTEMOLOGIA – TEORIE A CUNOAȘTERII

Epistemologia reprezintă teoria cunoașterii. Epistemologia este o ramură a filosofiei care se preocupă de studierea complexă a originii, naturii și scopurilor cunoașterii științifice. Prin esența sa, epistemologia trebuie să răspundă la două întrebări majore: *Ce este cunoașterea ? și Cum este posibilă cunoașterea ?*

Termenul de *epistemologie* derivă din două cuvinte gre-cești: **epistēme**, ce desemnează „cunoașterea” și **logos**, care înseamnă *studiu* sau *teorie*. În antichitate *epistēme* semnifică cunoașterea, știința și era contrariul cuvântului *doxa*, care însemna părere, opinie, deci, o cunoștință nesigură.

Epistemologia cercetează originea, structura, metodele și validitatea cunoașterii științifice. Un alt termen ce se cere a fi definit în acest context este cel de *gnoseologie*, care desemnează teoria cunoașterii, adică modul în care cunoaștem realitatea. Precizăm că în literatura de specialitate poate fi întâlnită identificarea termenului de *gnoseologie* cu termenul de *epistemologie*, sau părerea că gnoseologia este o parte a epistemologiei, ceea ce este incorect [14, p.399].

Întrădevăr aceste două domenii au tangențe, asemănări, dar în același timp ele se deosebesc impunător. **Gnoseologia** cercetează condițiile generale, izvoarele, structura, modul de desfășurare și validitate a procesului cunoașterii, abordat ca proces de producere a cunoștințelor în aspectul lor cel mai general. **Epistemologia** este preocupată de studierea celor mai generale aspecte ale realizării

cunoașterii științifice și cercetarea universului dezvoltării și funcțio-nării științelor [34].

Așadar, epistemologia studiază cunoașterea științifică, pe care o profesează oamenii preocupați de știință. Ea este interesată de următoarele aspecte: *distincția experiență și experiment; unitatea dintre analiză și sinteză; transformarea inducției în deducție; rolul ipotezei; conceptul de lege științifică; posibilitatea previziunii* etc.

VARIABLE DE EPISTEMOLOGIE PEDAGOGICĂ

Pedagogia este știința despre educație, care studiază esența și caracteristicile fenomenului educațional, scopul și sarcinile acestuia, valoarea și limitele, conținuturile/dimensiunile generale, principiile, metodele și formele de desfășurare a proceselor educaționale. Pedagogia are ca obiect de studiu educația [6].

Etimologia termenului este de origine latină *educō, educare* – a crește, a hrăni, a forma, a instrui.

Educația este un fenomen socio-uman ce asigură transmiterea acumulărilor teoretice și practice, obținute de omenire de-a lungul evoluției istorice, cu scopul formării personalității în vederea inte-grării socio-profesionale (S. Cristea).

Funcția centrală a educației reprezintă formarea-dezvoltarea permanentă a personalității în vederea integrării psihosociale a copilului și adaptarea la cerințele schimbătoare de viață.

Componentele structurale și funcționale de bază ale educației sunt [3; 6]:

- *Subiectul educației* (educatorul/ cadrul didactic/ părintele) – (S).
- *Obiectul educației* (educatul / elevul/studentul) – (O).
- *Idealul educațional* – definește tipul de personalitate umană solicitat de societate.

- *Scopul educației* – definește direcțiile generale de evoluție a educației.
- *Obiectivele* – definesc la nivel general și concret/particular, orientările valorice de formare-dezvoltare permanentă a personalității.
- *Conținuturile generale ale educației/ dimensiuni:*
 - ***Educația morală:*** vizează formarea-dezvoltarea conștiinței morale a personalității în scop de optimizare a raporturilor sale cu lumea și cu sine prin interiorizarea și aplicarea valorilor generale ale binelui moral. Valori morale: *patriotismul, libertatea, onestitatea, cinstea, responsabilitatea, cooperarea, modestia* (I. Nicola).
 - ***Educația intelectuală:*** formarea-dezvoltarea conștiinței științifice. Din latină *intellectus* – semnifică cunoaștere, înțelegere; *intellecto* – *a judeca bine*. Valori specifice științei: *adevărul științific reflectate în cunoștințe, capacități, atitudini*.
 - ***Educația tehnologică:*** formarea și dezvoltarea conștiinței tehnologice; a fi format pentru o profesie; a fi format pentru viață și activitate/muncă. Valori: *orientarea, integrarea școlară, profesională și socială; pregătirea profesională inițială și continuă; activitate/muncă etc.*
 - ***Educația estetică:*** formarea și dezvoltarea atitudinilor estetice, formarea capacității de a percepe, însuși și folosi în mod adecvat valorile estetice. Valori estetice: *frumosul, sublimul, echilibrul, armonia, organizarea, proporționalitatea etc.*
 - ***Educația psihofizică:*** formarea-dezvoltarea conștiinței psihofizice, printr-o cultură și urmare a unui mod sănătos de viață. Valori: *voința, perseverența, tenacitatea, curajul,*

spiritul de echipă, responsabilitatea, sănătatea, acceptarea, fluența, rapiditatea, echilibrul etc.

- **Noile educații/ noile dimensiuni:** educația ecologică, educația pentru democrație, educația adulților, educația parentală, educația familială, educația casnică, educația juridică, educația pentru pace, educația pentru comunicare și mass-media, educația nutrițională, educația pentru timpul liber [3; 6] etc.

Formele generale ale educației

Formele educației, presupun modalitățile de realizare a activității de formare-dezvoltare a personalității umane. Acestea sunt:

- **Educația formală** cuprinde totalitatea activităților și acțiunilor pedagogice desfășurate și proiectate în instituții: grădinițe de copii, școli, licee, universități, centre de perfecționare;
- **Educația nonformală** cuprinde ansamblul activităților și acțiunilor care se desfășoară într-un cadru instituționalizat, în mod organizat, dar în afara sistemului școlar: vizite la muzeu, teatre, cinema, expoziții, cercuri pe disciplină, concursuri școlare, olimpiade, competiții etc.
- **Educația informală** include ansamblul influențelor cotidiene, spontane, incidentale, care nu-și propun intenționat atingerea unor obiective pedagogice; influențele sale pot avea caracter atât pozitiv cât și negativ care provin din micromediul social de viață al individului, privite ca membru al familiei, al grupului de prieteni, al colectivului de muncă, al cartierului, al satului sau orașului din care provine.

Metode de educație (clasificări ale metodelor de educație sunt numeroase, noi vom accepta criteriul axat pe acțiune).

- *Metode de acțiune directă*: explicația, descrierea, convingerea, convorbirea, exemplul, dialogul/dezbaterea, exercițiul etc.;
- *Metode de acțiune indirectă*: observația, sugestia, jocul de rol;
- *Metod de evaluare, apreciere*:
 - 1) *aprobativă*: îndemnul, lauda, premiarea;
 - 2) *dezaprobativă*: rugămintea, somația (avertizarea), admo-nestarea (dojenire severă); dezaprobarea, respingerea prin acuzare a faptelor comportamentale; pedeapsa; ironia; gluma etc.

Corelația dintre sistemul de educație, sistemul de învățământ și procesul de învățământ

Sistemul de educație reprezintă ansamblul instituțiilor sociale (culturale, politice, economice) și al comunităților umane (familie, popor, națiune, grup. Profesionale, grup. etnice, sat, oraș, cartier, colectivitate), care îndeplinesc funcții pedagogice, influențează pro-cesul de formare-dezvoltare a personalității.

Sistemul de învățământ reprezintă principalul subsistem al sistemului de educație și include ansamblul instituțiilor specializate în proiectarea și realizarea funcției educației prin conținuturi și metodologii specifice, organizate formal și nonformal, în diferite variante de stat, publice, particulare, la distanță, etc.

Procesul de învățământ reprezintă principalul subsistem al sistemului de învățământ, ce desfășoară activități proiectate conform unor programe de învățare formale, nonformale, realizate de cadre didactice în diferite circumstanțe de timp (an, trimestru, semestru, săptămână, zi școlară) și spațiu (școală, clasă, laborator, bibliotecă etc.) [3; 6].

Epistemologia consilierii educaționale

Procesul de formare și dezvoltare a personalității umane este unul complex și de durată care cuprinde activități, acțiuni și influ-

ențe educaționale, asistență psihopedagogică și consiliere educațională (CE) desfășurate pe parcursul întregii vieți.

La etapa actuală aceste tipuri de activități au fost și sunt în continuare cercetate, fundamentate și necesită a fi studiate de către toți cei interesați și care profesază acest domeniu.

Termenul **asistență** provine din latină *assisto*, *adsisto*, care semnifică a fi alături de cineva, a-i acorda ajutor în rezolvarea unor probleme sau dificultăți cotidiene.

La nivel instituționalizat, a acorda asistență presupune un ansamblu de acțiuni organizate în plan social cu scopul asigurării condițiilor optime de dezvoltare și viață pentru individ, sau de a preveni și înlătura situațiile de suferință prezente temporar în viața persoanei (Gh.Tomșa).

La nivelul informal al relațiilor interpersonale, a acorda asistență unei persoane presupune a sprijini și ajuta persoana în cauză să depășească unele dificultăți și să-și rezolve anumite probleme.

Deosebim mai multe **tipuri de asistență**:

- ✓ **medicală**: acțiuni și măsuri ce contribuie la asigurarea condițiilor adecvate de creștere și dezvoltare biofiziolgică a organismului uman, de menținere a unei stări optime de funcționalitate și de sănătate a acestuia; responsabili- medici și asistenți medicali;
- ✓ **socială**: măsuri și acțiuni de sprijin acordate persoanei aflate în dificultate de ordin material: asigurarea unui standart de viață decent pentru individ și familia sa, ocrotirea copiilor, a bătrânilor, a persoanelor cu dizabilități etc.
- ✓ **psihologică**: sprijin și ajutor acordat persoanelor care au dificultăți în adaptarea la solicitările vieții, manifestate prin disfuncționalități și dezechilibre ale structurilor lor de persoanlitate; responsabili – psihologi, consilieri, psihoterapeuți cu competențe specifice;

- ✓ *pedagogică/educațională*: sprijin, ajutor și îndrumare acordate copiilor, tinerilor, adulților, tuturor persoanelor care participă la activități de instruire, de formare profesională, de dezvoltare personală și orientare în carieră; responsabili – educatori, profesori, psihopedagogi, consilieri educaționali, părinți [12].

Psihoterapia este considerată tratament fără medicamente, care utilizează metode și tehnici psihologice specifice în vederea realizării unor schimbări profunde în cognițiile și comportamentul oamenilor.

Psihoterapia se adresează persoanelor aflate într-o stare de suferință psihică, care, uneori este greu de remediat sau înlăturat. Suferințele psihice sunt cauzate deseori de anumite conflicte interne și/sau, intrapersonale.

Caracteristicile persoanei aflate într-o stare de suferință psihică:

- *se află într-o stare de dezacord intern;*
- *manifestă vulnerabilitate și anxietate;*
- *se adaptează cu dificultate la solicitările mediului;*
- *suportă un disconfort major; poate fi apatică, abătută;*
- *se află într-o stare de criză acută etc.*

Intervenția psihoterapeutică presupune un tratament consistent psihologic, axat pe realizarea unor schimbări ale modului de a gândi și de a se comporta a persoanei aflate în stare de suferință psihică.

Consilierea psihologică vizează un tip de intervenție prin care se urmărește sugerarea unui mod de a proceda, a unui mod de comportare ce trebuie adoptat într-o situație dată sau, în general, în viața și activitatea cotidiană. Consilierea psihologică se adresează persoanelor relativ normale, sănătoase psihic, aflate uneori în dificultate, pe care le ajută să-și conștientizeze disponibilitățile și să le valorifice optim pentru rezolvarea problemelor cu care se con-

fruntă; îi facilitează persoanei autocunoașterea realistă și acceptarea de sine [ibidem].

Consilierea psihopedagogică/educațională are de planificat și soluționat în același timp, obiective de natură psihologică și pedagogică. Consilierea educațională urmărește abilitarea persoanei pentru a-și asigura funcționarea optimă prin realizarea unor schimbări evolutive ori de câte ori situația o cere, având la bază un model psihoeeducațional al formării și dezvoltării personalității umane.

Empiric, *consilierea* reprezintă modalitatea de comunicare apropiată, pe bază de încredere reciprocă, sinceritate și disponibilitate a oamenilor de a veni în ajutorul semenilor prin transfer de experiență, prin sfaturi și îndemnuri oferite. Astfel, consilierea face trimitere la orice demers de comunicare cu caracter interactiv și permisiv, prin care se oferă îndrumări, pentru a ajuta la soluționarea problemelor persoanei solicitante [29].

O definiție cuprinzătoare a consilierii, care poate fi găsită în prezent pe o placă fixată pe peretele *Departamentului de Consiliere și Orientare a Universității din Wisconsin (SUA)*, a fost oferită de către psihologul American, R.W. Strowig: *Consilierea înseamnă multe lucruri. Ea este o tehnică de informare și evaluare, un mijloc de a modifica comportamentul, o experiență de comunicare. Mai mult decât atât, ea este o căutare în comun a sensului vieții omului, prin dezvoltarea dragostei ca element esențial. Într-adevăr, această căutare este însăși viața, iar consilierea este numai o intensificare specială a acestei căutări* [29].

Consilierea este o artă, deoarece specialistul acționează asupra unui domeniu sensibil (problematice educaționale – în cazul consilierii educaționale) aplică metode, tehnici și procedee de modelare a personalității subiectului în mod diferențiat și creativ, adaptează realitatea ideilor, trăirilor, voinței și comportamentului subiectului (educațional) la realitatea mediului (educațional).

J. Wallis (1978) considera consilierea (sfătuirea) un dialog în care o persoană ajută pe alta care are dificultăți semnificativ-importante. **F. Inskipp și H. John** (1984) arată că sfătuirea (consilierea) este o cale de a relaționa și de a răspunde unei alte persoane astfel încât sfătuitul este ajutat să-și exploreze gândurile, emoțiile și comportamentul pentru a câștiga o înțelegere de sine mai clară și apoi a învăța să găsească și să utilizeze părțile sale mai tari (resursele) încât să se poată confrunta cu viața mai eficient luând decizii adecvate sau acționând corespunzător [21].

Definiția Asociației Britanice de Sfătuire (1989) arată astfel: *sfătuirea este utilizarea cu abilitate și principialitate a relației pentru a favoriza cunoașterea de sine, auto-acceptarea emoțională, maturizarea și dezvoltarea optimală a resurselor profesionale. Scopul său este de a oferi ocazia de a lucra cât mai satisfăcător și cu utilizarea cât mai completă a resurselor* [ibidem, p.23].

P. Blos și H. Pepinsky susțin că consilierea se adresează persoanelor cu dificultăți de ordin situațional a vieții curente, care nu au un caracter nevrotic, patologic, fiind victimele unor presiuni din mediul exterior. **F. C. Thorne** consideră consilierea o formă de susținere psihologică similară psihoterapiei, pentru persoanele normale cu probleme de viață. **F. P. Robinson** susține necesitatea consilierii pentru persoanele care doresc să atingă un nivel de viață superior, să depășească anumite obstacole sau să construiască strategii personale de viață. Obiectivele acesteia ar fi: maturizarea personalității, dobândirea și utilizarea propriei sale independențe, integrarea personală în situațiile vieții curente, responsabilitatea asumată [ibidem].

J. W. Gustad definește consilierea ca un proces de orientare-învățare care se desfășoară în spațiul realității între două persoane, cuplu în care sfătuitorul cu competență în probleme psihologice oferă clientului său metode adecvate nevoilor acestuia, în raport cu

contextul evenimentelor vieții, stabilindu-se în acest fel un program personal în care sunt incluse următoarele:

- cunoașterea de sine,
- înțelegerea situațiilor,
- evaluarea efectelor acestora,
- realism și simț practic în soluționarea acestor situații critice,
- restabilirea echilibrului cu realitatea vieții,
- evoluția pozitivă a subiectului.

Așadar, termenul de consiliere descrie relația interumană de ajutor dintre o persoană specializată și persoana sau grupul, care solicită asistență de specialitate – clientul/ beneficiarul; este un proces cu o anumită durată și se desfășoară într-un anumit spațiu.

În contextul dat, se cere a defini următoarele conceptele-cheie:

Consilierul este persoana abilitată să organizeze și să realizeze procesul de consiliere; deține competențe necesare și o pregătire în domeniul vizat. În rol de consilier pot fi cadrele didactice, psihologul școlar, asistentul social, consilierul școlar/de familie, părinții etc.

Astfel, potrivit lui **L. Patterson** și **Sh. Eingsberg**, consilierii eficienți cu rezultate bune în activitate sunt acei care:

- sunt buni cunoscători ai psihologiei personalității;
- înțeleg comportamentul oamenilor;
- gândesc sistemic;
- știu să identifice patternurile comportamentale ale persoanelor, precum și să acționeze în direcția modificării acestora atunci când este necesar;
- sunt pricepuți în a-i ajuta pe alții, relaționează empatic;
- inspiră oamenilor sentimente de încredere;
- își iubesc meseria;

- își conștientizează propriile limite și competențe, dovedind o bună cunoaștere de sine [29, p.45].

Rezultatele consilierii psihopedagogice/educaționale depind foarte mult de personalitatea consilierului, de autoritatea pe care acesta o are asupra consiliatului și de competențele de consiliere pe care le deține.

Competența de consiliere psihopedagogică cuprinde ansamblul de cunoștințe, capacități, atitudini necesare pentru optimizarea relațiilor interumane și pentru *construirea* componentelor perso-nalității individului.

Astfel, pentru dezvoltarea competenței de consiliere psihopedagogică, este nevoie de acumularea informațiilor din diverse domenii ale psihologiei, pedagogiei, sociologiei, asistenței sociale, medicină, etc.; de deprinderea diferitor tehnici de consiliere și depunerea unui efort pentru cunoaștere și dezvoltare personală.

Consiliatul/clientul/beneficiarul reprezintă persoana aflată la orice vârstă (copil, adult, vârstnic), care în orice moment al existenței lui atunci când se confruntă cu o problemă, situație dificilă se poate adresa la specialist după ajutor. Consiliatul trebuie orientat în direcția elaborării propriilor soluții, în mod independent, evitându-se formarea unei stări de dependență față de consilier.

Consilierea beneficiarului poate fi:

- **de scurtă durată** definește ansamblul ședințelor (de la 1-3,4 ședințe), care durează o perioadă scurtă de soluționare și orientare a clientului;
- **de lungă durată**, ce se referă la procesul de consiliere organizat și desfășurat etapizat; structurat într-un număr mai mare de ședințe (câteva luni). În funcție de complexitatea problemelor cu care se confruntă consiliatul, specialistul stabilește numărul și durata ședințelor.

Centrul de consiliere/ cabinetul de consiliere reprezintă spațiul amenajat special pentru desfășurarea ședințelor de consiliere, dotat cu mijloace necesare, ce funcționează după un regulament – cadru prevăzut de instituția dată și conform unui grafic stabilit.

În literatura de specialitate [1; 5; 7; 10; 12; 15 etc.] se deosebesc mai multe tipuri de consiliere:

- ✓ *Consilierea educațională* – furnizarea de repere psihoeducaționale pentru sănătatea mentală, emoțională, fizică, socială și spirituală a copiilor;
- ✓ *Consilierea informațională* – oferirea de informații pe domenii, teme specifice;
- ✓ *Consilierea axată pe dezvoltarea personală* – formarea de abilități și atitudini care permit o funcționare personală și socială flexibilă și eficientă în scopul atingerii stării de bine;
- ✓ *Consilierea suportivă* – oferirea de suport emoțional, apreciativ, material;
- ✓ *Consilierea vocațională* – dezvoltarea capacității de planificare a carierei;
- ✓ *Consilierea în situații de criză* – asistarea psihologică a persoanelor aflate în dificultate;
- ✓ *Consilierea pastorală* – realizată din perspectivă religioasă;
- ✓ *Consilierea remedială* – facilitarea (re)adaptării la realitate.

Potrivit celor expuse desprindem următoarele caracteristici esențiale ale consilierii educaționale (CE):

- CE este un serviciu profesional oferit oamenilor de către persoane calificate și competente numite consilieri (școlari, educaționali în probleme psihopedagogice);
- Activitățile CE au la bază relația specifică dintre consilier și beneficiar, relație în cadrul căreia consilierul acordă sprijin și îndrumare clientului pentru a se adapta la diverse solicitări;

- Relația de consiliere presupune interacțiune pozitivă, respect reciproc și focalizare pe beneficiar și problemele acestuia;
- În activitățile de consiliere, consilierul acționează ca profesionist și ca om; el manifestă empatie față de beneficiar, îl sprijină în înțelegerea problemelor cu care se confruntă, să le accepte și să caute soluții satisfăcătoare;
- CE este un proces de învățare de către beneficiar a unor atitudini și comportamente adecvate și eficiente, învățare realizată cu sprijinul, ajutorul și îndrumarea consilierului;
- Rezultatul activităților de consiliere psihopedagogică/ educațională îl constituie dobândirea de către beneficiar a unor abilități și moduri procedurale necesare luării unor decizii optime în situații diverse de viață;
- CE ajută beneficiarii să adopte un mod/stil de viață sănătos, care să le confere un echilibru funcțional optim, confort psihologic și sentimentul autorealizării și al împlinirii personale;
- CE include un ansamblu de influențe și acțiuni cu scop formativ, complementare celor educaționale, considerate în sens restrâns – instruirea de tip școlar și/sau academic; ea include influențe și acțiuni realizate într-un cadru instituționalizat, în școli și în universități, în cabinete special amenajate și destinate acestor activități (CE formală și nonformală), dar și în afara instituțiilor în cabinete specializate și chiar în contexte diverse de viață (sfaturi oferite de părinți, rude, prieteni etc.);
- În aria de preocupări ale consilierului educațional putem enumera variate probleme referitoare la: *adaptarea către cerințele școlii sau a universității; dificultăți în învățarea eficientă și durabilă; orientarea profesională a elevilor; integrarea optimă în viața și activitatea socială și profesională; probleme specific relaționării unui grup sau a unei categorii de persoane; incompetența parentală etc.* [7; 12; 21].

Repere istorice privind consilierea educațională

Geneza și istoricul dezvoltării consilierii educaționale și a școlilor de terapie familială este detaliat și profund elucidată în lucrările *Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei (2015)*, *Consilierea ontologică com-plexă a familiei (2018)*, cercetătoare, Larisa Cuznețov și în ghidul metodologic *Bazele Consilierii (2012)*, autori Larisa Cuznețov și Z. Micleușanu.

În baza analizei mai multor surse și accepțiuni ale cercetătorilor din domeniul psihologiei și psihoterapiei, menționăm că procesul de *consiliere*, la început era numit *proces de sfătuire*. Istoria sfăturii reflectă în mod fidel pe aceea a civilizației umane, a conceptelor religioase, a celor științifice și a dezvoltării instituțiilor de învățământ și a celor de oferire a asistenței sociale de consiliere.

Sfătuirea apare ca un mecanism social reglator și de reducere a influenței negative a psihotraumelor și a consecințelor lor, a suferinței și chiar a devianței sociale, necesară multor persoane care au avut nevoie de susținere în situații de conflict, pierderi, conflicte familiale și divorț, în caz de boli, nașteri, dificultăți cotidiene etc. Anume din aceste necesități umane a apărut fenomenul sfătuirii-consilierii, care a purtat diferite nume de-a lungul istoriei, fără a-și înceta pentru vre-o clipă existența. Inițial persoana competentă, investită cu îndeplinierea acestui rol social era: înțeleptul, preotul sau marele preot, șamanul, medicul și alte persoane cu experiență de viață. Folosirea sfătuirii ca mijloc de destăinuire și eliberare de sub povara păcatelor, ne orientează spre caracterizarea sfătuirii ca fiind un fenomen cu rădăcini creștine. Aceasta a devenit o formă fundamentală de reechilibrare psihică, prin furnizarea poveștelor moral-etice și spirituale creștinilor.

Marii filosofi: **Socrate, Cicero, Seneca, Confucius, M. de Montaigne, F. Bacon, B. Pascal, I. Kant, Shopenhauer, L.Tolstoi** etc.,

au contribuit la consolidarea fenomenului consilierii, prin promovarea ideilor sale cu caracter moral-etic și a temelor filosofice, care au contribuit la formarea moralității și educarea eficientă a tinerei generații.

Revenind la retrospectiva istorică a consilierii psihologice, evidențiem faptul: ca fenomen social, consilierea psihologică, s-a conturat și s-a consolidat la începutul secolului XX, în SUA și a fost preluată și folosită de anumiți specialiști apoi în Europa. Ea a avut ca scop realizarea orientării și selecției profesionale. În 1908, **Frank Parsons** înființează la Boston primul serviciu de orientare profesională, unde utilizează o metodologie proprie de consiliere individuală, descrisă în lucrarea *Alege-ți cariera* (*Choosing a vocation*, 1909). Programul de orientare profesională propus de **F. Parsons** prevedea identificarea aptitudinilor și capacităților unei persoane cu ajutorul testelor psihologice (diagnoza), discuția cu subiectul despre meseriile disponibile și solicitările acestora (informarea), sfătuirea persoanei în legătură cu meseriile corespunzătoare aptitudinilor și intereselor sale (plasarea). Principalele contribuții aduse de F. Parsons în domeniul consilierii vizează fundamentarea sfatului de orientare profesională în baza particularităților psihologice și necesitatea existenței unei corelații armonioase între ființa umană și munca sa. Ulterior în baza ideilor lui F. Parsons, un alt cercetător, **Griffin Edmund Williamson**, absolvent al Universității din Minnesota) a dezvoltat ceea ce este considerat a fi **prima teorie** cuprinzătoare de consiliere (spre deosebire de teoria lui S. Freud – psihanaliza), numită *teoria trăsătură – factor de dezvoltare a carierei*. Deși, inițial teoria prevedea numai orientarea profesională, abordarea a fost modificată pe parcurs și a devenit o abordare generică pentru consiliere și psihoterapie. *Teoria trăsătură – factor de dezvoltare a carierei* prevedea respectarea a cinci etape în consilierea persoanei:

1) analiza: examinarea problemei, obținerea informațiilor inițiale și testarea beneficiarului, 2) sinteza: realizarea unui rezumat și înțelegerea problemei, 3) diagnosticarea: interpretarea problemei, 4) consilierea: orientarea individului în a găsi soluții, 5) monitorizarea: monitorizarea individului, după consiliere [28].

Teoria trăsătură – factor de dezvoltarea carierei este valorificată până în prezent de specialiștii din domeniul vizat, sub forma sa inițială, sau modificată în orientarea profesională și ghidarea în carieră. Începând cu deceniul al cincilea al secolului XX, consilierea este recunoscută ca profesie [37]. În perioada anilor 1951-1956 apare necesitatea de a diferenția statutul psihiatrilor, a consilierilor psihologi și a asistenților sociali. La acel moment profesia de consilier psihologic era considerată inferioară celei de psiholog clinic. În acea perioadă au avut loc multe conflicte privind statutul consilierului psihologic. Prin urmare, în acea perioadă scade numărul candidaților pentru a se perfecționa în domeniul consilierii (studenții ce studiau consilierea psihologică erau cei respinși de programul pentru psihologia clinică). În cele ce urmează după 1955, psihologul **Hahn Milton Edwin**, elucidează *funcțiile consilierului psiholog*:

1. Preocuparea majoră a consilierului este către beneficiar și nu către pacient;
2. Consilierul este angajat în posturi independente, care nu-l plasează pe acesta sub supervizarea specialiștilor din alte domenii sub nici un aspect politic sau economic;
3. Consilierul ajută beneficiarii să-și schimbe atitudinile, sistemul de valori, rareori fiind implicați în reconstituirea personalității individului;
4. Consilierul se confruntă cu stările de anxietate și frustrare și nu cu tulburări clinice de personalitate;

5. Consilierul este cel mai abilitat specialist în evaluarea și aprecierea trăsăturilor umane în vederea orientării sociale, profesionale și școlare [27].

Mai târziu în 1968, psihologul **J. Jordan** emite o definiție amplă și distinctă a profesiei de consilier psihologic. Definiția prevede faptul că: consilierul-psiholog oferă asistență individuală, sau de grup și serviciile de consiliere în școală, colegii și universități, spitale, clinici, centre de reabilitare sau centre specializate de acordare a ajutorului psihologic pentru a orienta oamenii în a fi mai eficienți în realizarea și dezvoltarea personală, cea socială, educațională și profesională. Consilierul adună date despre subiecții umani folosind interviul, studii de caz și tehnicile observaționale; selectează, administrează, cotează și interpretează testele psihologice desemnate pentru a evalua inteligența, aptitudinile, abilitățile și interesele oamenilor, precum și aplică tehnicile de analiză, interpretare și orientare a acestora. La fel, consilierul evaluează datele pentru a identifica cauza dificultăților și a determina scopul și conținutul intervenției sale sau pentru a face o recomandare către alți specialiști și instituții. Oferă informații profesionale, educaționale sau alte informații pentru a ajuta oamenii să-și formuleze și realizeze planuri educaționale și profesionale realiste. În continuare urmărește rezultatele consilierii pentru a determina fidelitatea și validitatea serviciului oferit. Se poate angaja în cercetare pentru a dezvolta și îmbogăți tehnicile de diagnoză și consiliere [19, p.56].

După cum se poate observa, abordarea psihologului **Jordan John Packard** privind profesia consilierului psiholog, este complexă și redă clar activitatea psihologului de astăzi. Luând în considerație cele expuse, conchidem că fenomenul social de consiliere și profesia de consilier – psiholog sau consilier școlar, familial etc. s-a modificat în unele aspecte, devenind mai amplă; s-a consolidat, servind interesul și necesitățile persoanelor aflate în dificultate.

Obiective ale consilierii educaționale

Obiectivele/scopurile consilierii psihopedagogice/educaționale diferă în funcție de vârsta beneficiarului și de problemele cu care acesta se confruntă. Din aceste considerente modalitățile, metodele, tehnicile și procedeele de lucru sunt relativ diferite în consilierea copiilor, adolescenților, adulților și se modifică în corelație cu specificul dificultății.

Modalitatea principală de consiliere educațională/psihopedagogică a adulților și copiilor este conversația/interviul, în cadrul căreia beneficiarul este ascultat, sfătuit, ajutat, sprijinit și îndrumat să-și conștientizeze problemele, fiind încurajat să ia decizii și să-și asume responsabilitatea propriilor sale schimbări (la nivelul cog-nițiilor, emoțiilor, atitudinilor și comportamentelor), în scop adaptativ și de asigurare a funcționalității optime a propriei personalități.

Posibilitățile și responsabilitatea copiilor privind propria lor formare, schimbare adaptativă și dezvoltare este limitată. Sarcina îndeplinirii acestora la nivel optim îi revine, în cea mai mare măsură, consilierului. Antrenarea copiilor în activitatea de consiliere presupune angajarea lor în activități de testare, joc sau alte activități educaționale: desen, pictură, muzică, sport etc.

Obiectivele /scopurile CE se pot stabili la mai multe nivele conform tipologiei scopurilor precizate de K. Geldard și D. Geldard [15]:

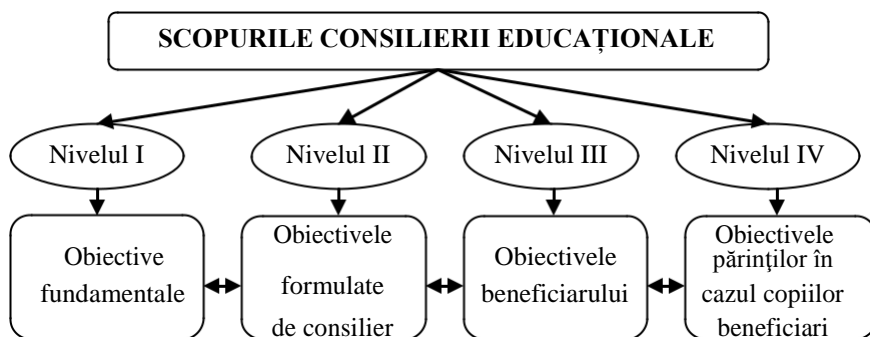

Fig. 1. Tipologia scopurilor consilierii psihopedagogice/educaționale

Toate aceste tipuri de obiective sunt foarte importante și trebuie avute în vedere în procesul de consiliere. Precizăm că în anumite momente și situații de viață, unele obiective trebuie să aibă prioritate, iar modul și calitatea realizării obiectivelor ține de măiestria și responsabilitatea consilierului. Evident că atingerea obiectivelor va depinde în mare parte de o serie de *factori*, precum: experiența consilierului, stilul de lucru, strategia aplicată, mijloacele utilizate, relația specifică consilier-beneficiar, personalitatea consiliatului și nu în ultimul rând de complexitatea și vechimea problemei.

În cele ce urmează ne-am propus să dezvoltăm tipologia scopurilor și obiectivelor nominalizate în figura 1, concretizând și detaliind conținutul fiecărui tip de obiectiv proiectat.

Tabelul 1. Esența și conținutul obiectivelor

Tip de obiective	Esența și conținutul obiectivelor
1	2
<p>Obiective fundamentale. Se focalizează pe sprijinul, ajutorul și îndrumarea beneficiarului, pentru a învăța:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - să devină capabil a gestiona eficient resursele psih-emoționale și comportamentale proprii (adică a corela ceea ce gândește, simte și face); - să se accepte așa cum este, să aibă o părere bună despre sine, conștientizându-și capacitățile, punctele forte, dar și cele slabe, limitele și incapacitățile; - să se simtă bine, confortabil cu sine însuși, să fie încrezut în forțele proprii, optimist și să gândească pozitiv; - să creadă în posibilitatea schimbării sale evolutive, în necesitatea și oportunitatea parcurgerii unor programe educaționale de formare și dezvoltare a propriei personalități; - să abordeze cu siguranță probleme emoționale și să depășească momentele și stările de disconfort și/sau de criză;

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> - să-și modifice atitudinile și comportamentele dezadaptative, ineficiente; - să ia decizii și să-și asume responsabilitatea pentru propriile acțiuni, comportamente, moduri de a gândi și a acționa; - să-și exprime opțiunile și să ia decizii privind studiile, formarea școlară, universitară, profesională, evoluția în carieră etc. în concordanță cu propriile capacități, cu nivelul de aspirații și cu oferta societății; - să adopte un mod sănătos de viață, care va asigura confortul psihologic și starea de funcționalitate optimă.
<p>Obiective formulate de consilier.</p> <p>Sunt întemeiate pe pregătirea teoretică și practică a consilierului; vizează sprijinul, ajutorul și îndrumarea beneficiarilor în următoarele direcții:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - realizarea autocunoașterii, dezvoltarea stimei de sine, formarea unor atitudini pozitive față de propria persoană; - formarea și dezvoltarea unor abilități de relaționare socială favorabile muncii în echipă, cooperării și colaborării în rezolvarea unor probleme diverse; - dezvoltarea unor atitudini și comportamente adecvate, necesare menținerii propriei sănătăți; - însușirea unor tehnici de învățare eficientă și de promovare a unui management optim al învățării; - dezvoltarea capacității de planificare a carierei școlare și/sau profesionale.
<p>Obiective formulate de beneficiar.</p>	<p>Dacă subiecții au scopuri precise, clar formulate și asumate de ei înșiși, atunci ei sunt interesați să devină competenți și apți pentru a le îndeplini, implicându-se activ și total în activitățile de consiliere; sunt dispuși să învețe asiduu și necondiționat; beneficiarii depun eforturi și se angajează hotărât în acțiunile și activitățile educational-formative propuse de specialist.</p>

<p>Acestea pot fi formulate de către acesta înainte sau chiar în timpul procesului de consiliere educațională propriu-zisă</p>	<p>În cazul beneficiarilor-copii, scopurile acestora trebuie evaluate și abordate de către consilier cu toată seriozitatea și responsabilitatea.</p> <p>Deseori, copilul în preadolescență și adolescență nu dorește ca părinții să-i afle problemele, iar respectarea acestei dorințe constituie o condiție esențială a construirii unei relații pozitive și eficiente de consiliere.</p> <p>Excepție fac acele situații în care securitatea fizică și psihică sunt amenințate, caz în care părinții trebuie anunțați și avertizați. În asemenea situații, obținerea acordului din partea copilului prin modalități deosebit de abile și delicate ale consilierului de a formula problema, conduce la rezultate mult mai bune decât în cazul dacă acest lucru s-ar realiza fără acordul copilului.</p> <p>În acest mod el nu are sentimentul că este trădat, ci dimpotrivă, că activitatea de consiliere este benefică pentru formarea personalității lui.</p>
<p>Obiective formulate de părinți pot fi valabile în cazul beneficiarilor-copii</p>	<p>Părinții solicită adeseori ajutorul consilierului pentru schimbarea atitudinilor și comportamentelor cotidiene ale copiilor lor, pe care le consideră dificile, inadecvate, ineficiente sau greșite.</p> <p>Chiar și atunci când părinții nu au copii cu probleme deosebite, aceștia doresc ca propriii lor copii să învețe mai bine, să aibă performanțe școlare, să se comporte civilizată, să nu adopte comportamente indezirabile și dăunătoare, să-și construiască o carieră școlară și/sau profesională de succes etc.</p> <p>Obiectivele/scopurile părinților, posibil de atins prin activitățile de consiliere educațională și pentru care apelează la specialist, sunt orientate spre dezvoltarea optimă a personalității copiilor lor.</p>

În concluzie menționăm că scopurile/obiectivele activităților de consiliere educațională/psihopedagogică urmăresc acordarea de sprijin, ajutor și îndrumarea ambelor părți, părinți și copii, la timpul și situația oportună, astfel încât personalitatea lor să se dezvolte și să funcționeze eficient atât în situațiile de viață normale cât și în cele dificile, actuale sau viitoare.

Principiile consilierii educaționale

Etimologic, termenul de *principiu* provine din latină *princeps*, care are semnificația de *primul, cel mai important, demn de urmat*; un ansamblu de norme ce pretind a fi respectate cu strictețe. În contextul dat, este vorba despre niște adevăruri fundamentale, pe care urmează să se sprijine toate raționamentele, deciziile și acti-vitatea consilierului în legătură cu modul optim de a concepe și a conduce procesul de consiliere, indiferent de problema cu care se confruntă beneficiarul.

De fapt, principiile consilierii se referă la deontologia profesională. Codul deontologic al consilierului constituie un instrument de bază al specialistului, care vizează respectarea unor anumite principii. Principiile propuse de noi, au fost selectate din literatura de specialitate [7; 8; 9; 10; 12; 15 etc.].

1. ***Principiul respectării drepturilor și demnității persoanei.*** Consilierul va desfășura activitatea sa manifestând respect față de trăirile, experiențele, cunoștințele, valorile, ideile, opiniile persoanei pe care o consiliază. Nu va discrimina beneficiarul și se va conduce de Convenția cu privire la Drepturile Omului;
2. ***Principiul centrării pe competența profesională.*** Consilierul va realiza activități profesionale în domeniul cărora deține

competențe, cunoștințe, aptitudini, atitudini, experiența și atestarea necesară.

3. ***Principiul axării pe păstrarea integrității morale și profesionale în relațiile cu beneficiarii.*** Consilierul va prezenta într-o manieră onestă pregătirea și calificarea sa în orice tip de relații profesionale; va activa în conformitate cu normele morale.
4. ***Principiul respectului colegial.*** Consilierul va manifesta față de colegii săi de profesie onestitate, corectitudine, loialitate și solidaritate. Este inadmisibilă clarificarea relațiilor dintre colegi și colaboratori în prezența beneficiarilor.
5. ***Principiul asigurării responsabilității profesionale și sociale, axarea pe principiul „NU DĂUNA”.*** Consilierul va manifesta o maximă responsabilitate pentru starea de bine a oricărui individ a familiei; grupului sau comunității față de care își exercită rolul de consilier. El va acționa astfel încât să nu cauzeze daune sănătății, stării generale sau statutului social al beneficiarului. Consilierul nu oferă informații care ar putea agrava starea individului, este prudent la orientările și recomandările oferite.
6. ***Principiul inofensivității și valorificării caracterului adecvat al formelor, metodelor și tehnicilor psihologice aplicate.*** Tehnologia aplicată trebuie să corespundă scopurilor consilierii; vârstei, studiilor/nivelului de inteligență; cauzelor și specificului dificultății.
7. ***Principiul imparțialității.*** Este inadmisibilă atitudinea preconcepțută sau neobiectivă față de beneficiar. Dacă este consiliată familia sau un alt grup de persoane, consilierul se comportă neutral, nepărtinitor.

8. ***Principiul colaborării dintre consilier și beneficiar.*** Consilierul va informa beneficiarul despre posibilitățile reale ale psihologiei și pedagogiei contemporane în problema vizată, despre hotarele competenței și posibilităților sale.
9. ***Principiul acceptării necondiționate a persoanei (se referă la emoțiile beneficiarului, dar nu la acceptarea oricărui com-portament).*** Consilierul nu face judecăți de valoare sau judecăți morale referitoare la viața beneficiarului. Nu va eticheta individul, nu va pronunța aprecieri negative; nu va face reproșuri etc.
10. ***Principiul confidențialității/ păstrării secretului profesional.*** Consilierul se angajează să nu divulge informațiile furnizate de beneficiar altor persoane, ceea ce poate aduce prejudicii psihologice, morale, juridice beneficiarului.
11. ***Principiul nondirectivității.*** Consilierul nu decide în locul beneficiarului, el îl orientează, sfătuiește, poate face unele recomandări, dar nu impune.
12. ***Principiul nonexploatării.*** Consilierul nu va exploata și nu va profita de persoanele pe care le consultă. Va evita potențarea vocii, gesticularea neadecvată, comportamentele agresive față de cei cu care vine în contact în timpul activității profesionale.
13. ***Principiul fundamentării și caracterului științific al rezultatelor cercetărilor.*** Consilierul va formula rezultatele cercetării în termeni și noțiuni, acceptate în știința psihologică, pedagogică, psihopedagogică etc.
14. ***Principiul autonomiei.*** Informația obținută nu va fi discutată cu persoane străine domeniului psihologiei și pedagogiei. Consilierul nu transmite metodele și tehnicile de lucru

persoanelor necompetente. Consilierul va manifesta obiectivitate și corectitudine.

15. ***Principiul manifestării preocupării față de respectarea standardelor sau principiilor etice.*** În cazul nerespectării standardelor etice de către unul din colegi, consilierul este obligat să atragă cu maximă discreție și colegialitate atenția aceluși coleg asupra conduitei neadecvate, iar în cazul în care comportamentul non-etic persistă se va adresa organelor de resort.
16. ***Principiul formării și dezvoltării profesionale/autoperfecționării continue.*** Consilierul depune permanent un efort de menținere și dezvoltare proprie profesională prin informarea permanentă, participarea la programe de formare profesională de specialitate, consultări cu specialiști din domeniu etc.
17. ***Principiul centrării pe beneficiar*** asigură abordarea acestuia ca o personalitate autentică, care, la moment, trece printr-o anumită dificultate.
18. ***Principiul respectării Drepturilor copilului*** în situația când specialistul lucrează cu persoane minore.
19. ***Principiul respectării propriei personalități și axarea pe prevenirea stării de burnout (epuizarea psihoemoțională, sindromul arderii emoționale).*** Fiecare specialist trebuie să fie atent la starea sa psihofizică, pentru a preîntâmpina starea de burnout.
20. ***Principiul centrării pe schimbarea treptată evolutivă a persoanei în procesul de consiliere,*** asigură conștientizarea situației și a schimbărilor care parvin din partea beneficiarului, de ambele părți: de consilier și de către beneficiar.

SARCINI DE RECAPITULARE:

1. Definiți conceptul de *epistemologie* și stabiliți care sunt aspectele de bază cercetate de această știință? Numiți și caracterizați variabile de epistemologie pedagogică. Elucidați corelația dintre sistemul de educație, sistemul de învățământ și procesul de învățământ.
2. Definiți conceptele de bază: *consiliere psihopedagogică/educațională, asistență, psihoterapie, competență de consiliere*. Identificați tipurile de consiliere.
3. Estimați rolul obiectivelor și a principiilor în procesul de consiliere psihopedagogică/educațională.

2. FUNDAMENTE TEORETICE ALE CUNOAȘTERII ÎN DOMENIUL CONSILIERII EDUCAȚIONALE. DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII. TEORII ȘI CONCEPȚII PRIVIND DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII

Consilierea psihopedagogică/educațională s-a fundamentat și structurat teoretic la interferența mai multor științe precum: filosofia, sociologia, psihologia, pedagogia, deontologia, etnopsihologia, care i-au oferit repererele științifice necesare.

Unele fundamente filosofice ale consilierii educaționale

Cunoaștem că filosofia oferă o perspectivă generală asupra lumii și a vieții. Unele curente filosofice au tangențe directe cu fundamentele educației și consilierii. Propunem doar patru curente/perspective spre atenția Dvs, care au influență directă asupra procesului de cultivare și dezvoltare a personalității.

Curentul/perspectiva abordării Individualismului. Studiul comparativ permite să observăm că scopul consilierii constă în atingerea și dezvoltarea potențialului optim al personalității, prin dezvoltarea unei viziuni și percepții clare asupra lumii. Anume acest curent filosofic / perspectivă afirmă demnitatea, libertatea și valoarea individului. Persoana nu se poate realiza decât dacă renunță la gândirea speculativă și se axează pe autodezvoltare și autoperfecționare [22; 23].

Un alt curent filosofic/ perspectivă *Esențialismul*, care postulează existența valorilor general umane absolute – Binele, Adevărul, Frumosul, Sacrul, care pot servi drept ideal, valori-scopuri în educație și formarea personalității. Omul este unica ființă dotată cu rațiune și cu capacitatea de a cunoaște și transforma lumea. În acest

sens, consilierul îl va orienta pe beneficiar în direcția interiorizării valorilor mijloace pentru a atinge valorile-scopuri [ibidem].

Curentul/perspectiva definit ca *Progresism* înțelege și abordează lumea într-o manieră experiențială și pragmatică. Această perspectivă fundamentează și behaviorismul: valoarea pragmatică este importantă, ceea ce funcționează este păstrat, în timp ce se renunță la ceea ce nu este adecvat sau nu funcționează.

Curentul/perspectiva definit ca *Existențialism* abordează realitatea plină de semnificații, iar individul uman este perceput prin prisma atitudinilor și nevoilor sale. În activitatea sa consilierul va aborda beneficiarul într-o manieră existențialistă. Persoana este responsabilă pentru acțiunile sale și de ea depinde, în mare măsură, schimbarea sa evolutivă [22; 23].

Unele fundamente sociologice ale consilierii educaționale

Comportamentul uman este influențat într-o mare măsură de grupul social, de interacțiunea socială și de condițiile care dirijează viața socială. Aceste condiționări tind să se organizeze în paternuri stabile de relație. Sarcina consilierului constă în identificarea modului în care condiționările sociale determină relațiile sale, într-o manieră pozitivă sau prin producerea de conflicte. Consilierul va avea ca obiectiv analiza modalităților de acțiune a controlului social în diferite spații de existență ale beneficiarului. Controlul social se instituie și se exercită datorită procesului de socializare prin care se transmite ansamblul de valori și scopuri specifice grupului de apartenență. Procesul socializării începe în familie și continuă toată viața. Prin enculturație sunt transmise scopurile și valorile grupului. De aceea, procesul socializării este foarte important, el poate duce la definirea identității persoanei. Individul supus procesului socializării capătă sensul identității personale, a valorilor și scopurilor vitale necesare. Procesul socializării reglează comporta-

mentul persoanei și oferă contextul în care urmează să se dezvolte identitatea și conștiința de sine, experiența de viață.

Consilierul va căuta și orienta persoana, va stabili modalități de comportare și negociere cu acele forțe, care îi pot susține dezvoltarea personalității. Specialistul va identifica problemele apărute în dezvoltarea persoanei având în vedere relația acesteia cu grupul, societatea și valorile din cadrul comunității umane.

Unele fundamente psihopedagogice ale consilierii educaționale

Potrivit studiilor psihologice [10; 16; 22; 23 etc.], comportamentul omului este determinat în temei de modalitatea în care individul percepe și înțelege lumea. Schimbarea persoanei poate fi produsă la nivelul câmpului perceptiv, plecând dinspre câmpul cognitiv, cel reprezentativ, afectiv, moral prin intermediul observării și stabilirii relației dintre cogniții, reprezentări, atitudini și comportament. Conform legii lui G. Murphy, individul percepe ceea ce „poate” și dorește să perceapă. Atunci când nevoile individului nu sunt satisfăcute percepția devine rigidă. De aceea, pentru a opera o schimbare la nivelul câmpului perceptiv al omului, este necesară restaurarea unui anumit nivel de gratificare a trebuințelor [22].

Teoriile învățării. Pentru Burrhus F. Skinner procesul învățării este o acțiune de reglare a comportamentului prin discriminare și întărire. Comportamentele gratificate vor fi întărite și vor avea o mai mare probabilitate de a fi repetate, în timp ce penalizarea va conduce la restrângerea comportamentală. Sarcina consilierului constă în identificarea situațiilor care au condus la întăririle pozitive sau negative ale comportamentului persoanei [ibidem].

Teoriile cognitive. Învățarea este înțeleasă ca un proces de restructurare activă a percepției și conceptelor. Întărirea comportamentală este văzută în special ca generatoare de feedback și nu ca

motivație comportamentală. Procesele mentale, strategiile de învățare folosite în procesarea informației sunt cele determinante în perceperea și explorarea mediului. Consilierul va acționa prin intermediul unor strategii de învățare care vor permite persoanei să-și restructureze comportamentul [22; 29].

Psihologia dezvoltării. Facilitarea dezvoltării individului constituie scopul major al consilierii, de aceea conceptele acestui domeniu al psihologiei sunt de maximă importanță. Consilierul trebuie să înțeleagă procesele complexe prin care se modifică și se constituie comportamentul uman. Dezvoltarea poate fi înțeleasă ca un complex de procese psihice, sociale și fiziologice, care permit și asigură existența individului în mediul dat [7; 22].

Imagine de sine și stimă de sine. Imaginea de sine include ansamblul (auto) percepției abilităților, atitudinilor și comportamentelor proprii. Prin imaginea de sine este reprezentată propria persoană și *Cine sunt eu?* sub forma unei structuri coerente de informații declarative despre sine cu efect la nivel comportamental abordat ca *ce pot face eu*. Întrucât structurarea imaginii de sine este un proces ancorat încă din debutul psihogenezei în diferitele medii, nu există o relație de determinism între realitatea fizică a unei persoane și imaginea de sine a acesteia. Deficiențele imaginii de sine pot să fie rezultatul unei permanente critici parentale (nevoia de a fi *perfect*) și a lipsei unei relații parentale adecvate. Imaginea de sine are o dublă dimensiune: conștientă și inconștientă. Dimensiunea inconștientă are valoare de echilibrare și compensare a celei conștiente. Dimensiunea inconștientă se distribuie atât la nivelul *Eului somatic*, cât și la nivelul *Eului psihic*.

Eul somatic reflectă modalitatea în care a fost integrată propria corporalitate. Discrepanțele majore între idealul corporal somatic propus de mediu și (auto) percepția corpului au efecte negative la nivelul de ansamblu al imaginii de sine.

Eul psihic real și Eul psihic ideal sunt alcătuite dintr-o dimensiune afectivă și una cognitivă. Eul psihic real organizează ansamblul reprezentărilor și afectelor conexe personalității actuale, reale a clientului. Eul psihic ideal organizează ansamblul afectelor și reprezentărilor constituite în psihogeneză prin identificarea cu idealurile reprezentate și prezentate de către persoanele semnificative din istoria subiectului. Dezvoltarea personală presupune punerea în raport a Eului real cu cel ideal. Rezultatul interacțiunii dintre Eul real și cel ideal este stima de sine. Stima de sine este vectorul care organizează raportul dintre Eul somatic și cel psihic și se operaționalizează prin atitudinea față de sine, prin ansamblul afirmațiilor publice sau private despre sine [10; 16; 22]. În continuare propunem tabelul cu indicatorii de apreciere a nivelului stimei de sine (tab. 2).

Tabelul 2. Indicatori ai nivelului stimei de sine

Nivel sporit al stimei de sine	Nivel scăzut al stimei de sine
<ul style="list-style-type: none"> • sentimentul de autoapreciere; • încredere în propriile capacități; • asumarea de responsabilități; • comportament independent; • capacitate de expresie afectivă; • capacitatea de a oferi suport celorlalți. 	<ul style="list-style-type: none"> • sentimentul non-valorii și al ratării; • senzația de abandon; • nemulțumire de sine; • fuga de afecte; • nepăsare sau rebeliune; • incapacitatea de implicare; • delegarea responsabilității; • dependență.

Unele fundamente etice ale consilierii educaționale

Etica are ca obiect de studiu morală. În acest sens, exercitarea în mod profesionist a meseriei de consilier, presupune respectarea unor principii și valori corespunzătoare (vezi principiile consilierii). Formarea inițială și continuă a consilierilor vizează pregătirea acestora pentru asimilarea anumitor idei și valori etice, inclusiv valorificarea lor în activitate și în comportamentul propriu.

Chintesența principiilor etice în consiliere se poate exprima prin axarea pe regula morală de bază: **Nu dăuna!**

Sub aspect etic și deontologic, procesul de consiliere se axează pe unele principii specifice care au la bază valori morale, precum: respectul și grija față de om, adevărul, libertatea și autonomia umană, îndeplinirea promisiunilor și a angajamentelor, respectarea vieții private; grija și responsabilitatea față de cei slabi, vulnerabili și neajutorați; axarea pe dezvoltare optimă a personalității fiecărui individ; asigurarea securității, demnității, confidențialității, egalității și libertății umane etc.

Codul etic al consilierului reprezintă un ghid practic, care circumscrie un comportament profesional cu atribuțiile și responsabilitățile acestuia; orientează consilierul în luarea deciziilor optime. Astfel, un consilier eficient trebuie să adopte și să interio-rizeze un ansamblu complex de competențe.

- ***Competențe la nivel de cunoaștere:***

- cunoașterea particularităților dezvoltării omului/personalității;
- cunoașterea specificului comportamentului la toate vârstele persoanei (vârstă fragedă, preșcolară, școlară mică, preadolescența, adolescența, vârsta tânără, vârsta matură etc.);

- cunoașterea particularităților anatomo-fiziologice ale omului și a copilului; a componentelor modului sănătos de viață etc.;
- cunoașterea legităților sociopsihologice și pedagogice de integrare a persoanei în comunitate (școlară, universitară, de muncă etc.);
- cunoașterea teoriilor, metodelor și tehnicilor de consiliere psihopedagogică și psihoterapie;
- cunoașterea sistemului de valori a persoanei în funcție de gen și vârstă;
- cunoașterea principalelor reglementări privind protecția copilului și a familiei [1; 21; 22].
- **Competențe la nivel de aplicare:**
 - ascultarea activă;
 - observarea atentă a manifestărilor beneficiarilor;
 - parafrizarea;
 - oferirea de feedback;
 - furnizarea de informații și sugestii;
 - analizarea, interpretarea, resemnificarea;
 - reflectarea;
 - sumarizarea [1, p.26-31].
- **Competențe la nivel de integrare în profesie:**
 - acceptarea necondiționată a beneficiarului;
 - manifestarea empatiei față de beneficiar;
 - autenticitatea și naturalețea comportamentului;
 - colaborarea și cooperarea cu beneficiarul;
 - asumarea de către consilier a responsabilităților pentru atitudinile și acțiunile sale;
 - acțiuni de conducere și dirijare a procesului de consiliere;

- acțiuni de evitare a jucării rolurilor de victimă, salvator sau persecutor;
- implicare activă și colaborativă;
- explicarea direcției și rezultatelor consilierii;
- comportament de susținere morală;
- asistarea beneficiarului în rol de martor, sfătuitor, facilitator [12, p. 288-289; 21].

SARCINI DE RECAPITULARE:

1. Analizați și caracterizați fundamentele teoretice ale cunoașterii în domeniul consilierii psihopedagogice/ educaționale.
2. Descrieți și argumentați teoriile și concepțiile privind dezvoltarea personalității propuse în suportul informațional.
3. Elaborați un program de autodezvoltare pentru copii, adulți, vârstnici (la alegere).

3. FUNDAMENTE APLICATIVE ALE CUNOAȘTERII ÎN DOMENIUL CONSILIERII EDUCAȚIONALE

Strategii de management privind desfășurarea consilierii educaționale

Organizarea și desfășurarea procesului de consiliere depinde, de competența consilierului, experiența obținută în domeniu, abilitățile sale, de teoriile, strategiile și modelele aplicate, inclusiv de modalitățile, procedurile și tehnicile utilizate. O consiliere reușită presupune aplicarea de către consilieri a unor proceduri specifice, adaptate la dificultățile și problemele beneficiarului.

În general, activitatea consilierului este subordonată unor idei și credințe, exprimate sub forma unor orientări, sugestii și sfaturi privind modul de a proceda în procesul asistării și orientării beneficiarului, pentru a realiza schimbarea evolutivă a personalității sale și pentru a depăși dificultățile apărute.

Managementul activității de consiliere educațională se referă la acele activități ce dirijează și facilitează formarea și dezvoltarea personalității beneficiarului în mod sistematic și continuu. Pe lângă activitățile enumerate, dacă specialistul lucrează într-o instituție de stat sau una particulară, managementul include și acțiuni de ordin administrativ, precum: înregistrarea și raportarea, planificarea și controlul bugetului, anumite facilități ale activității manageriale, monitorizarea beneficiarului și prevederi pentru resursele suport.

Conform viziunii mai multor teoreticieni și practicieni din domeniul consilierii psihopedagogice/educaționale [9; 10; 12; 16; 22; 32] elaborarea unui plan de management, presupune respectarea următoarelor etape de către consilier: *planificarea, bugetul, ședința de consiliere, organizarea și desfășurarea monitorizării și controlul final.*

În linii generale managementul consilierii persoanei sau a familiei presupune:

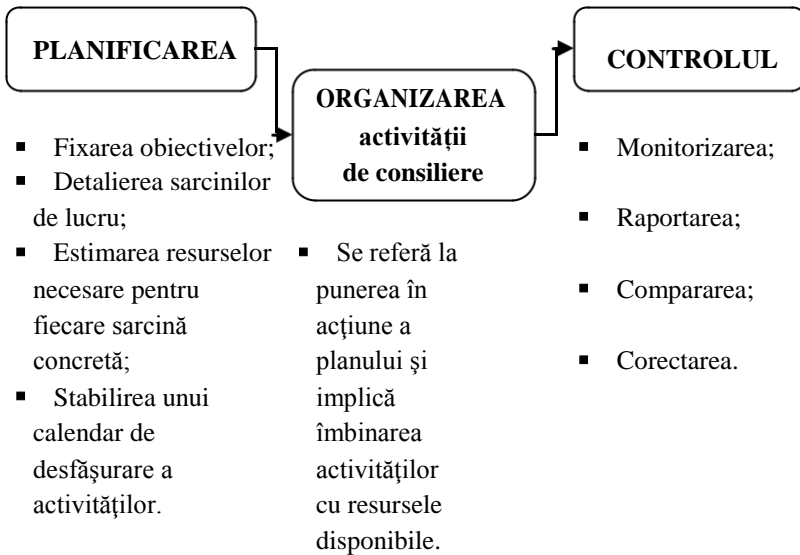

Fig.2. Etapele planului managerial a consilierii psihopedagogice/educaționale

Un plan managerial eficient al activității de consiliere educațională sau psihologică trebuie să posede următoarele **caracteristici de bază:**

- *Planificarea obiectivelor concrete, celor intermediare și de durată;*
- *Stabilirea traseului consilierii, caracterul logic și determina-rea modelelor secvențiale;*
- *Flexibilitate;*
- *Comunicare, coordonare și cooperare;*
- *Oferirea unei baze pentru antrenarea și valorificarea optimală a resurselor.*

În esență, fiecare specialist eficient posedă strategia și managementul consilierii, elaborate pe parcursul acumulării experienței sale de lucru cu beneficiarii.

Modalități de selectare a strategiilor de consiliere

Consilierea reprezintă un proces de intervenție psihopedagogică/educațională, care se fundamentează și se realizează prin intermediul formelor, metodelor și strategiilor de identificare, remediere și prevenire a discordanțelor și problemelor persoanei. E important să precizăm că, dacă problema și obiectivele consilierii vor fi stabilite clar, atunci și strategia, ansamblul de metode, procedee și tehnici aplicate vor fi mult mai eficiente.

Consilierul selectează și aplică strategiile de consiliere psihopedagogică/educațională în funcție de mai multe criterii. Specialistul ține cont de vârsta, genul, problema consiliatului, nivelul de cultură și inteligență, credință/religie, cât și de acceptarea metodelor de către acesta.

Cercetătorul, Ion Al. Dumitru [12, p.38-39], consideră că o consiliere psihopedagogică reușită și încununată cu succes depinde de o serie de *caracteristici/condiții esențiale*:

- severitatea problemei (evidențiată de starea emoțională a beneficiarului și stresul generat de problemă);
- complexitatea problemei (modul în care disfuncționalitățile beneficiarului se extind asupra rolurilor sale sociale principale, afectându-le îndeplinirea);
- nivelul de reactanță (acceptare cu rezerve sau rezistența lui la sugestiile și solicitările consilierului);
- modul de a face față problemei, de a se adapta solicitărilor/*copyng-style*.

Deasemenea autorul citat remarcă faptul că procesul consilierii trebuie să integreze modele de consiliere care s-ar baza pe mai

multe teorii și concepții psihologice, psihanalitice, pedagogice, psihoterapeutice. Abordarea dată este *de tip eclectic – integrativ*, ceea ce presupune o valorificare inter și pluridisciplinară. Mai frecvent specialiștii se axează pe **eclectismul tehnic**, care presupune selectarea unor tehnici (metode, procedee etc.) provenite din mai multe școli și orientări teoretice și utilizarea lor în vederea realizării unei consilieri psihopedagogice eficiente.

Modelul de psihoterapie și consiliere eclectică sistemică elaborat de **L. Beutler** [apud 12] are la bază trei reguli definitorii:

- orice proces de consiliere psihopedagogică trebuie *focalizat pe beneficiar*;
- practicile și tehnicile de consiliere psihopedagogică pot fi utilizate cu bune rezultate, independent de teoriile de origine ale acestora;
- orice proces de consiliere vizează *schimbarea evolutivă a beneficiarului*; pentru aceasta sunt utilizate metode, tehnici, proceduri diverse, într-o structură coerentă.

Pe marginea celor expuse conchidem că strategiile alese și aplicate de către consilier trebuie să ajute beneficiarii să devină mai flexibili și mai eficienți în rezolvarea problemelor sale, să se adapteze fără dificultăți la solicitările cotidiene.

Metode și tehnici specifice de consiliere educațională

Este cunoscut faptul că consilierea psihopedagogică/ educațională este o activitate de natură predominant pedagogică, însă tehnologia consilierii nu se identifică cu cea didactică, ci se bazează pe fundamente psihologice (cunoașterea particularităților de vârstă; a crizei de vârstă, a trăsăturilor de personalitate/temperament, caracter, sfera afectivă, voința etc).

Tehnologia procesului de consiliere este alcătuită din tehnici de intervenție, metode, procedee, modalități de lucru psihologice

(variate teste, conversația structurată), pedagogice (sinectica, problematizarea etc.), sociologice (colaborarea, cooperarea), psihoterapeutice (jocul de rol, ludoterapia, aromaterapia, psihodrama etc.) de natură cognitiv-comportamentală, centrate pe probleme și soluții, de durată relativ scurtă. Specificul oricărei tehnologii de consiliere constă în caracterul său creativ și activ-participativ. Ea poate fi caracteristică lucrului cu un singur subiect sau cu un grup de persoane: clasa de elevi, grupul familial.

Metodele de consiliere reprezintă modalitățile sau căile de rezolvare a problemelor sau disfuncționalităților clienților. Printre acestea enumerăm: *observația; conversația euristică; problematizarea; brainstorming-ul; cooperarea; psihodrama; sociodrama; dezbateră în grupuri și perechi; studiul de caz; exerciții de învățare; metoda studierii produselor activității; metoda biografică/ anamneza; metoda acceptării necondiționate; metoda dezvoltării gândirii pozitive; sugestia; reformularea; parafrizarea; sumarizarea, reflectarea; metoda epistolară; chestionarul, metoda energizării; metoda modelării/remodelării cognitive; introspecția; elaborarea de proiecte; elaborarea de portofolii etc.*

Tehnicile și procedeele reprezintă niște pași concreți mai mici, care vin să ajute în aplicarea și desfășurarea metodelor. Cele mai des utilizate și aplicate tehnici sunt: *activități ludice; comple-tarea de fișe de lucru și scări de autoevaluare; vizionarea de filme și comentarea lor; realizarea și discutarea unor teste și imagini; jocuri experimentale; realizarea de colaje și postere etc.* Printre **procedee** menționăm: *reflexia; argumentarea; desenul; lista de probleme; lista cu soluții; ascultarea activă; empatia; acceptarea necondiționată; congruența, parafrizarea, sumarizarea, feed-back-ul.*

Metodele și tehnicile pot fi completate, dezvoltate și îmbinate în conformitate cu strategia aleasă și urmată de consilier.

În *Consilierea ontologică complexă a familiei* (2018) întemeiată și fondată de cercetătoarea, **Larisa Cuznețov** [7] observăm o abordare pluri- și transdisciplinară, care are rădăcini nu numai în psihologie, psihoterapie, dar și în filosofia ontologică.

Proiectarea activității de consiliere psihopedagogică/educațională

În opinia noastră, un *Model de proiectare a activității de consiliere* se înscrie în următorul traseu, potrivit schemei de mai jos:

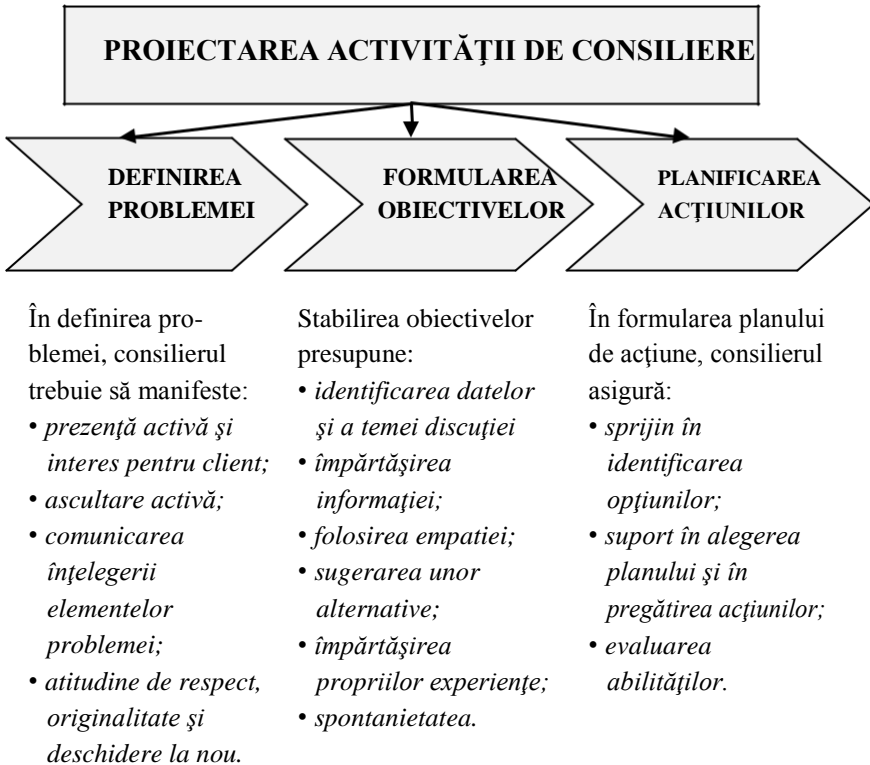

Fig. 3. Model de proiectare a activității de consiliere psihopedagogică/educațională

Pentru a facilita realizarea, de către masteranzi/studenti, a sarcinilor prevăzute pentru acest curs propunem în continuare unele modele/exemple ale *planului de consiliere individuală*, care în opinia noastră pot fi adaptate, remodelate și completate de la caz la caz.

MODELUL 1.

Plan de consiliere individuală

- Date despre beneficiar: _____

- Problema expusă de:
 - Solicitant (cazul când părinții/tutorii/pedagogul se adresează, iar beneficiar este copilul/elevul):
 - Beneficiar: _____

- Clarificarea problemei (instrumente, tehnici) _____

- Stabilirea obiectivelor _____

- Planul de acțiune (pașii, strategiile de intervenție, nr. de ședințe)

- Evaluare (concluzii, recomandări) _____

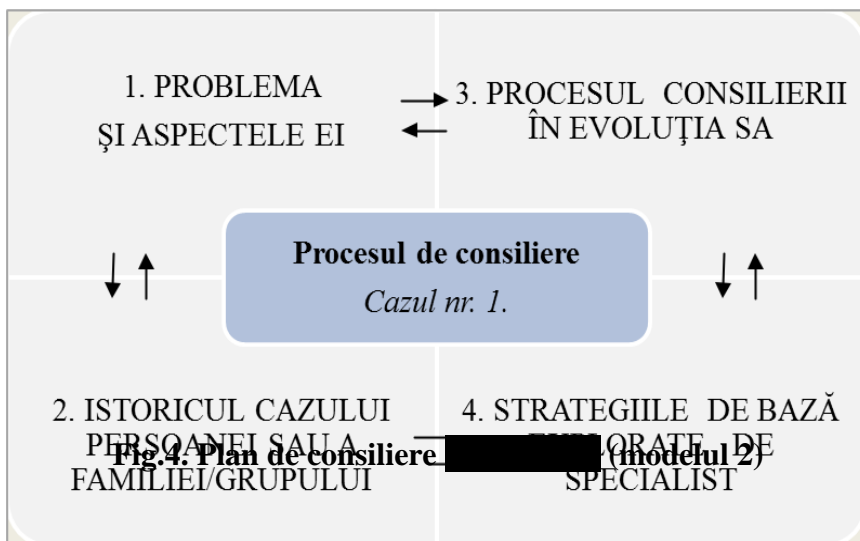

Fig.4. Plan de consiliere (modelul 2)

Notă: Fiecare cadran al figurii poate fi completat și expus pe foi separate, fie în timpul ședinței cu acordul beneficiarului, fie după încheierea acesteia.

Tabelul 3. Plan de consiliere individuală (modelul 3)

<i>Numele /Prenumele beneficiarului</i>		<i>Notițe importante</i>
<i>Date de contact</i>		
<i>Membrii familiei</i>		
<i>Durata ședinței</i>		
<i>Problema</i>		
<i>Scopul/obiectivul beneficiarului</i>		
<i>Scopul/obiectivul consilierului</i>		
<i>Metode și tehnici</i>		
<i>Mijloace/materiale</i>		
<i>Desfășurarea ședinței</i>		
<i>Discuții</i>		
<i>Sarcini pentru beneficiar</i>		
<i>Concluzii</i>		
<i>Nume/prenume consilier/semnătura</i>		

MODELUL 4.

Mnemotehnica TARAP

Time – data/anul când a avut loc ședința și numărul ei;

Attendance – cine a participat la ședință/beneficiar/ii;

Review – răspunsul beneficiarului la ultima intervenție, revizuirea celor întâmplare în perioada de timp care a trecut de la ultima ședință;

Agenda – temele, aspectele importante discutate în cadrul ședinței;

Plan – intervenția oferită beneficiarului/familiei și ideile specialistului pentru ședința următoare [12; 21].

SARCINI DE RECAPITULARE:

1. Definiți conceptele: strategie, metodologie și tehnologie a consilierii psihopedagogice/educaționale.
2. Numiți și descrieți etapele unui plan/schiță de management în domeniul consilierii psihopedagogice/educaționale.
3. Elaborați strategii de consiliere psihopedagogică/educațională.

4. NIVELURI ALE CUNOAȘTERII ÎN EDUCAȚIE ȘI CONSILIEREA EDUCAȚIONALĂ. VARIABILELE EDUCAȚIEI ȘI CONSILIERII EDUCAȚIONALE

Dimensiunile consilierii

Consilierea psihopedagogică/educațională are două dimensiuni esențiale, care sunt într-o relație interdependentă. Cele două dimensiuni ale consilierii sunt:

- **Dimensiunea psihologică**, care se referă la cunoașterea particularităților de vârstă, personalitate, la sprijinul, ajutorul și îndrumarea acordată oamenilor pentru funcționarea adaptativ-inovativă optimă a individului prin realizarea unei congruențe între cognițiile, competențele, emoțiile, atitudinile și conduita proprie a acestuia. Consilierea familiei are ca scop sprijinirea și ajutarea individului să funcționeze mai eficient în viața cotidiană și să aibă relații pozitive cu cei din jur și cu propriii copii.
- **Dimensiunea pedagogică/educațională** vizează provocarea unor schimbări conștiente în sfera intelectuală, cognitivă, atitudinală și comportamentală a oamenilor prin antrenarea lor în activități educațional-formative specific, care vor asigura învățarea – achiziționarea și consolidarea competențelor, deprinderilor de a face față problemelor vieții și integrării optime în viața personală, profesională și socială [8; 12].

Funcționarea optimă și eficientă a persoanei este rezultatul învățării realizate prin aportul educatorilor/cadrelor didactice și, în mod special, prin sprijinul și îndrumarea consilierilor educaționali. Atât unii cât și ceilalți au ca scop major formarea personalității umane, acordarea de sprijin, ajutor, îndrumare celor care participă la activități de instruire și educație.

În acest context este necesar să stabilim unele diferențe ce există între activitățile instructiv-educative și cele de consiliere propriu-zisă, responsabilitățile și competențele cadrului didactic care oferă consiliere și consilierul educațional.

Tabelul 4. Tabloul comparativ al competențelor cadrului didactic și al consilierului

Responsabilitățile și competențele cadrului didactic	Responsabilitățile și competențele consilierului educațional
<ul style="list-style-type: none"> - Instruiește; - Este focalizat pe conținutul instruirii; - Se preocupă de ce trebuie să știe elevul; - Propune elevilor un anumit mod de prezentare și înțelegere a științei; - Se preocupă de predarea unor conținuturi și se adresează clasei de elevi într-un mod nediferențiat; - Demersul profesorului este aproape strict educațional; - Activitatea profesorului se reduce doar la sprijinul persoanelor aflate în ipostaza de elevi (chiar dacă oferă consultații pe careva probleme). 	<ul style="list-style-type: none"> - Facilitează realizarea învățării eficientă și durabilă de către fiecare persoană; - Își focalizează atenția pe cel ce învață; - Se preocupă de modul cum pot fi învățate de către fiecare persoană anumite cunoștințe, abilități și competențe cât mai eficient; - Abilitează și instrumentează persoana cu metode și tehnici prin care aceasta să asimileze, în manieră proprie, știința; - Se preocupă de traseul individual al fiecărei persoane, ajutând-o să-și dezvolte personalitatea prin valorificarea la maximum a potentialului ei individual; - Demersul consilierului este unul psihoeducațional; - Activitatea consilierului presupune o paletă mai largă de activități specifice legate de abilitatea clienților de a învăța să-și rezolve eficient și performant problemele, indiferent de natura lor.

Factorii implicați în procesul de consiliere psihopedagogică/educațională

Consilierea psihopedagogică reprezintă un demers educațional, menit să faciliteze învățarea de către fiecare persoană a unor deprinderi și abilități care să-i permită să se adapteze permanent la solicitările vieții cotidiene. Aici se presupune și formarea unor competențe sociale.

Schimbarea evolutivă a funcționalității personalității clientului este determinată de o serie de factori comuni sau elemente comune mai multor teorii.

Propunem spre analiză o serie de factori esențiali implicați în procesul de consiliere psihopedagogică/educațională.

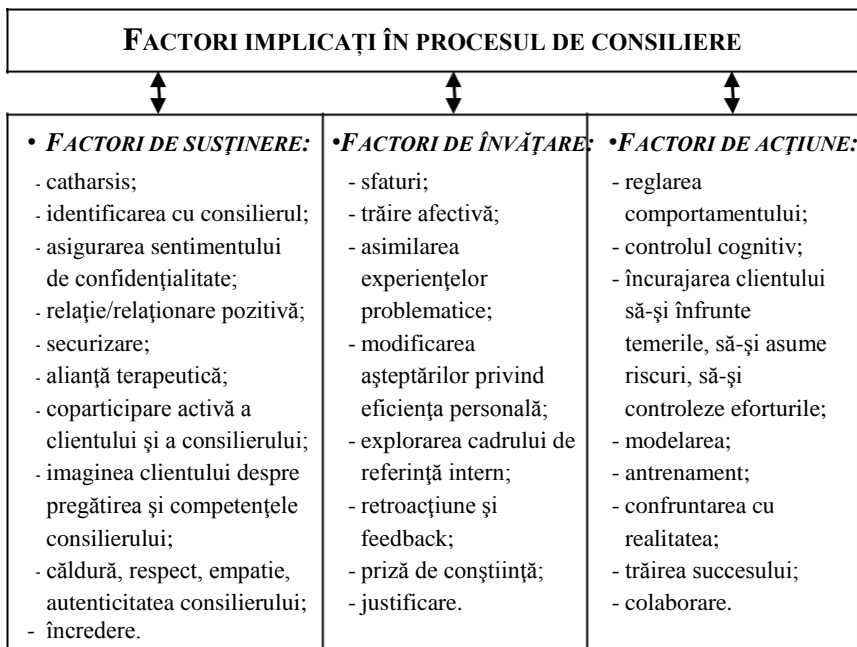

Fig.5. Factorii implicați în procesul de consiliere psihopedagogică/educațională (după M. J. Lambert & A. E. Bergin)

Consilierea educațională – o abordare integrativă

Consilierea psihopedagogică/educațională este considerată o activitate specifică care are la bază câteva aspecte esențiale, ce îi conferă o imagine completă, sintetic-integrativă:

- ✓ **scopuri** bine determinate;
- ✓ un **conținut**: *funcționalitatea și dezvoltarea optimă a persoanei; promovarea sănătății și a stării generale de bine; învățarea eficientă și durabilă; orientarea în carieră, viața personală.*
- ✓ **modalități de realizare** (beneficiari): *indivizi, grupurile, cuplul și/sau familia, organizațiile, populațiile specifice.*
- ✓ anumite **forme** în folosul clienților, indiferent de vârstă, gen, rasă, cultură și diversitatea problemelor cu care aceștia se confruntă [10].

În literatura de specialitate deosebim următoarele forme/tematice esențiale ale consilierii educaționale: *consilierea preventivă, consilierea remedială, consilierea pentru dezvoltare și consilierea în situații de criză*. Cercetătorul, I. Al. Dumitru [12], le definește în felul următor:

- **Consilierea preventivă** – este un tip de consiliere menită să preîntâmpine apariția unor probleme sau situații critice în viața oamenilor. Ea are rol proactiv, încercând să pregătească oamenii (copii, tineri sau maturi) să știe cum să procedeze în diverse situații de viață, previzibile sau nu, și cum să-și gestioneze adecvat emoțiile pentru a face față cu succes unor solicitări variate. Problemele referitoare la educația pentru sănătate, la adoptarea unui mod de viață sănătos, la alegerea carierei, la evitarea și/sau preîntâmpinarea unor pericole potențiale (cauzate de consum de alcool, tutun, droguri, de violență și abuzuri etc.) constituie obiectul con-silierii preventive.

- **Consilierea remedială** este denumită și *consiliere pentru reabilitare* sau *consiliere pentru facilitarea (re)adaptării la realitate*; este o formă a consilierii psihopedagogice care constă în acordarea unui sprijin, ajutor și îndrumare a beneficiarilor pentru a se adapta psihologic și comportamental la o varietate de procese și situații de viață, precum munca, relațiile interpersonale și conviețuirea în comunitate.
- **Consilierea pentru dezvoltare** este o formă de consiliere cu rol de dezvoltare care se focalizează pe sprijinul, ajutorul, și îndrumarea beneficiarilor pentru formarea și dezvoltarea personalității acestora. Ea are drept scop fundamental creșterea și dezvoltarea sănătoasă, optimă a oamenilor, indiferent de vârstă și stadiul de evoluție a personalității, astfel încât să facă față cu succes solicitărilor și să obțină satisfacții și confort psihologic.

Eficiența consilierii pentru dezvoltare depinde de gradul în care activitățile specifice de ajutor, sprijin și îndrumare sunt adaptate particularităților de vârstă și individuale ale persoanelor consiliate.

- **Consilierea în situații de criză.** *Criza* este o stare de dezorganizare, de disfuncționalitate a personalității, în care se poate afla, la un moment dat, o persoană nevoită să se confrunte cu anumite probleme cărora nu le poate face față în mod adecvat și care-i produc îngrijorare, anxietate și stres. O situație de criză este o situație generatoare de stres sporit, care afectează în sens negativ capacitatea unei persoane de a gândi și de a acționa eficient.

În cadrul acestei forme de consiliere beneficiarii sunt ajutați să-și păstreze cumpătul, să înțeleagă cauzele care au generat o astfel de stare, să-și recapete speranța și, în final, să-i determine să-și mobilizeze resursele pentru a depăși dificul-

tățile și a-și redobândi echilibrul necesar funcționării normale a propriei personalități.

Specificul relației consilier-beneficiar în consiliere

Relația dintre consilier și persoana consiliată este una de alianță, de participare și colaborare reciprocă, ceea ce face posibilă exprimarea ideilor și sentimentelor în legătură cu o problemă, oferind, totodată, sprijin în clarificarea sensurilor fundamentale, în identifica-rea unor paternuri valorice în baza cărora se pot formula soluții.

Cercetătorii K. Geldard și D.Geldard [15], au determinat caracteristicile de bază ale relației consilier – beneficiar, pe care le prezentăm în tabelul 5.

Tabelul 5. Caracteristici ale relației consilier-beneficiar (după K. Geldard și D.Geldard)

<i>O relație de exclusivitate</i>	permite a se institui încrederea persoanei în consilier; în cazul copiilor, părinții pot fi cei care încurajează construirea relației.
<i>O relație securizantă</i>	presupune crearea unui climat permisiv în care persoana se simte liber să-și exprime gândurile și sentimentele în preluarea controlului asupra acestora; respectarea unor reguli de către beneficiar.
<i>O relație autentică</i>	se referă la faptul că aceasta trebuie să fie directă, sinceră, bazată pe bună-credință; seriozitate, sobrietate și dorința de a coopera.
<i>O relație confidențială</i>	permite beneficiarului să-și expună gândurile, sentimentele dacă nu va fi trădat. În cazul copiilor, uneori, părinții trebuie informați despre ce gândește copilul, mai ales când e vorba de viața și securitatea acestuia.

<p><i>O relație confortabilă psihologic</i></p>	<p>asigură relaționarea consilierului cu beneficiarul său într-un mod cât mai firesc și, desigur, confortabil. Întrebările adresate beneficiarului trebuie să solicite informații relevante, absolut necesare, dar nesupărătoare, generatoare de disconfort și anxietate.</p>
<p><i>O relație semnificativă</i></p>	<p>beneficiarul trebuie să știe cu exactitate de ce și pentru ce vine la consilier. În cazul copiilor, părinții trebuie să-i pregătească înainte de vizita la specialist.</p>

Cercetătorul, C. Rogers (1974), stabilește o serie de ***condiții esențiale***, care subliniază specificitatea relației de consiliere [12, p.62]:

- *consilierul și beneficiarul intră în contact (stabilesc o relație specifică);*
- *beneficiarul se află într-o stare de incongruență, de deza-cord intern, de vulnerabilitate care-i produce anxietate, angoasă, și disconfort psihic;*
- *consilierul dispune de congruență de sine și acord intern, relaționându-se neproblematic cu beneficiarul;*
- *consilierul abordează beneficiarul într-o manieră necon-diționat pozitivă, relaționând cu acesta în mod natural, autentic, uman;*
- *consilierul empatizează cu beneficiarul, transpunându-se în situația acestuia, dar neidentificându-se cu el;*
- *beneficiarul are disponibilitatea de a accepta considerația pozitivă necondiționată și comprehensiunea empatică pe care i le acordă consilierul.*

Etapele procesului de consiliere

Consilierea psihopedagogică/educațională este un proces complex, care se desfășoară urmând anumite etape, prin utilizarea tehnicilor specifice în funcție de problema și de personalitatea celui consiliat. În continuare vom propune o detaliere amplă a etapelor procesului de consiliere din perspectiva mai multor cercetători în vederea facilitării cunoașterii și aplicării aspectelor date.

Întâlnită în mediul educațional, consilierea psihopedagogică presupune unitatea a trei secvențe operaționale:

- *în sens informativ-evaluativ*, presupune adunarea și analiza datelor de diagnostic relevante pentru caz prin variate explorări, participând și la stabilirea premiselor relației de consiliere;
- *în sens formativ-profilactic (educative)*, cuprinde demersul de pregătire psihologică a subiectului pentru înțelegerea modalităților de abordare și rezolvare a problemelor; intervențiile formative pregătitoare pot cuprinde și demersuri de consiliere a factorilor educaționali din mediul subiectului, pentru amplificarea șanselor de evoluție pozitivă a acestuia.
- *în sensul intervențiilor terapeutice-recuperative*, cuprinde momentul intervențiilor efective ale psihologului în vederea ameliorării sau înlăturării dificultăților subiectului și a restabilirii echilibrului său adaptativ; apare doar în situația în care beneficiarul se apropie de elementele specifice psihoterapiei eficiente [21; 29].

Un model, frecvent utilizat de practicieni cuprinde șase etape legate între ele ce reflectă caracteristicile esențiale ale procesului de consiliere este propus de **B. E. Gillard** [apud 21]:

1. **Cercetarea problemei.** La acest stadiu, consilierul stabilește un contact cu clientul și obține încrederea reciprocă: este necesar să asculte și să urmărească atent ce spune beneficiarul și limbajul nonverbal al acestuia, să manifeste sinceritate, empatie fără ca să recurgă la etichetare sau manipulare. Este necesar de a încuraja persoana în analiza profundă a problemelor sale și în identificarea emoțiilor și a sentimentelor.
2. **Aprecierea bidimensională a problemei.** În cadrul acestei etape consilierul va aprecia problemele persoanei, identificând aspectele afective și cele cognitive. Problemele vor fi analizate pînă în momentul în care clientul și consilierul vor ajunge la aceleași concluzii. Determinarea corectă a problemei permite înțelegerea cauzelor ce au condiționat apariția acesteia, iar uneori poate oferi soluții pentru rezolvarea ei.
3. **Identificarea alternativelor.** La acest stadiu se propun și se discută alternativele posibile în rezolvarea problemei. Folosind întrebări deschise, consilierul va stimula clientul să identifice cât mai multe soluții de alternativă pe care acesta le consideră acceptabile, de asemenea îl va ajuta să găsească și alte soluții, fără a-l influența sau a insista asupra părerilor personale.
4. **Planificarea.** Acest stadiu prevede evaluarea alternativelor propuse și alcătuirea unui plan de acțiune, luând în considerație resursele beneficiarului, timpul necesar, metodele etc.
5. **Aplicarea.** În cadrul acestui stadiu se va realiza, conform planului, ceea ce a fost hotărât la stadiul anterior. Consilierul stimulează persoana, încurajându-i activitatea și ajutându-l să depășească posibilele eșecuri și greutăți.
6. **Evaluarea și feedbackul.** Este ultimul stadiu în care beneficiarul, împreună cu consilierul, evaluează rezultatele obținute.

O. **Карабанова** [apud 21] desprinde *patru etape fundamentale* în desfășurarea practică a proceselor de consiliere psihopedagogică, în cadrul fiecăreia fiind rezolvate anumite sarcini:

1. Etapa colectării informației inițiale (prima vizită, formularea problemei, colectarea datelor din anamneză);
2. Etapa analitică (analiza rezultatelor dobândite, interpretarea lor, identificarea recomandărilor);
3. Etapa consultării și acordării de ajutor consiliatului (comunicarea rezultatelor celui consiliat și determinarea în colaborare cu acesta a unui program de intervenție);
4. Etapa realizării activităților de corecție și de profilaxie.

Cercecetătorul, **Ion Al. Dumitru** [12], ne propune următoarele *faze/etape* ale procesului de consiliere:

1. Stabilirea unei legături specifice cu beneficiarul și cu lumea sa;
2. Invitația adresată beneficiarului de a vorbi și încurajarea acestuia „să-și spună povestea”;
3. Ascultarea activă a beneficiarului și observarea manifestărilor acestuia;
4. Clarificarea (identificarea, definirea) problemelor beneficiarului;
5. Creșterea gradului de conștientizare de către persoana consiliată a problemelor sale și identificarea modalităților de rezolvare a acestora;
6. Confruntarea beneficiarului cu propriile credințe și convingeri care reprezintă surse de rezistență la schimbare;
7. Analiza soluțiilor alternative posibile și adoptarea unei decizii;
8. Facilitarea activă a schimbării evolutive;
9. Experimentarea și exersarea noilor comportamente;
10. Funcționarea adaptativă optimă.

Deci, finalitatea activităților de consiliere psihopedagogică/ educațională reprezintă funcționalitatea optimă sau schimbarea evolutivă a personalității beneficiarului, care progresează în autocunoașterea și perfecționarea sa și în sensul adaptării eficiente la solicitările vieții profesionale, sociale, familiale și cele personale.

SARCINI DE RECAPITULARE:

1. Analizați factorii, dimensiunile și etapele consilierii psihopedagogice/educaționale.
2. Determinați acțiunile, responsabilitățile și competențele consilierului. Descrieți contextul unei relații optime consilier – beneficiar.
3. Estimați rolul factorilor în procesul de consiliere educațională.

5. PARADIGME ȘI MODELE ÎN EPISTEMOLOGIA CONSILIERII EDUCAȚIONALE

Domeniul consilierii cunoaște o amplă fundamentare teoretică, la baza căreia stau diverse teorii și abordări psihologice. Acestea se împart în următoarele trei modele categoriale:

- Modelul psihanalitic;
- Modelul behaviorist/comportamental;
- Modelul umanist, centrat pe problemele beneficiarului.

(Suport informațional preluat din ghidul metodologic *Bazele Consilierii*, autori Larisa Cuznețov, Z. Micleușanu)

I. MODELUL PSIHANALITIC AL

CONSILIERII EDUCAȚIONALE

Deși în consilierea psihopedagogică/educațională acest model teoretic și aplicativ nu constituie un element de bază, fiind specific consilierii psihologice, vom aminti totuși câteva particularități ale acestuia. Reprezentantul cel mai cunoscut al modelului psihanalitic în este **S. Freud**. Psihanalistul aduce în prim plan conceptul de inconștient (care până la el semnifică doar o serie de informații fără valoare și impact asupra individului), încercând să elaboreze o strategie de studiere a acestuia, apreciind că inconștientul poate fi extrem de valoros în raport cu explicarea conduitei individului. În strânsă relație cu inconștientul sunt percepute și celelalte componente, inclusiv conștientul ale aparatului psihic, dezvoltându-se ideea unei strânse interrelaționări a acestora. Inconștientul explică motivațiile profunde ale comportamentelor umane, încercând să se exprime și să se manifeste în plan conștient [10]. Abordarea psihanalitică a consilierii are la bază câteva idei fundamentale, care se rezumă în două teze:

- comportamentele umane nu apar întâmplător, ci sunt determinate de evenimentele anterioare, care determină subiectul să le repete constant, acestea fiind neconștientizate;
- tulburările psihice pot avea la origine o dezvoltare psihosexuală defectuoasă, care își are originile în conflictele și traumele psihice din copilăria timpurie.

În acest caz, este evident că sarcina consilierului este să aducă în conștiință inconștientul, ajutând persoana să conștientizeze și să înțeleagă conținutul pulsionilor din zonele profunde ale psihismului său.

Consilierul va trebui să sprijine persoana în demersurile sale de mediere cu realitatea socială, caracterizată de principii și valori care pot veni în contradicție cu pulsionile inconștiente. Să reținem că psihanaliza nu se realizează într-un demers specific consilierii psihopedagogice, deoarece consilierul școlar nu are, de regulă, calificarea de a iniția programe de intervenție psihologică și psihanalitică, acestea fiind apanajul psihoterapeuților. Cu toate acestea, în intervențiile de tip psihanalitic se accentuează exprimarea stărilor afective în raport cu diverse evenimente trăite de cel consiliat, consilierul școlar poate încuraja în anumite cazuri recunoașterea și exprimarea trăirilor afective, fapt care va conduce atât la posibilitatea conștientizării cauzelor generatoare ale problemei, cât și la dobândirea unei stări psihice mai bune, date de sentimentul de ușurare cu privire la identificarea surselor problemei. În ceea ce privește metodele și tehnicile de terapie, acestea au fost elaborate de S. Freud și dezvoltate, ameliorate de continuatorii săi.

Vom prezenta esențializat metodele aplicate în psihanaliză.

- ***Metoda psihanalizei (metoda asociațiilor libere)*** constă în readucerea în conștiință beneficiarului a elementelor psihice, care

au provocat simptomele conflictului manifestat. Se urmărește re/crearea comportamentelor și manifestărilor originale ale subiec-tului, în vederea identificării unei soluții, în baza experienței și cunoștințelor actuale ale acestuia (S. Freud, 1980). Ideile spontane ale beneficiarului (imagini, sentimente, amintiri, date etc.) reprezintă pentru psihanalist sursa informațiilor care vor putea genera soluții la problemele beneficiarului.

Ca tehnică propriu-zisă se utilizează chestionarea persoanei, în scopul declanșării unor noi asociații de idei: *La ce te gândești când auzi acest lucru? Ce crezi că te-a determinat să faci acel lucru? Câți ani aveai când s-a întâmplat acest eveniment?*

- **Analiza viselor**, deși o metodă controversată reprezintă pentru mulți psihanalști o sursă de informații în care sunt redade unele sentimente și dorințe puternic reprimite de către beneficiar, prezente în conținutul latent al viselor acestuia.

- **Analiza reacțiilor beneficiarului** la anumite situații de viață, dar și în cadrul ședințelor de consiliere (analiza comportamentului nonverbal/verbal al acestuia, prezența sau dispariția unor simptome, identificarea eventualelor modificări comportamentale în diverse medii sociale: acasă, la școală, în grupul de prieteni, în familie ș.a.

- **Analiza transferului și a rezistenței** în cadrul relației beneficiar-psihanalist. Această tehnică se axează pe constatarea faptului că beneficiarul tinde să retrăiască în cadrul terapiei aspecte relaționale trecute, uneori sentimentele acestuia, transferându-se asupra consilierului însuși: dragoste, admirație, simpatie sau ură, neîncredere etc. Totodată se poate manifesta o reacție de rezistență, în care beneficiarul, prin ceea ce spune sau face se opune accesului la propriul inconștient (Laplanche și Pontalis, 1994). Astfel, bene-

ficiarul uneori poate manifesta o reținere în împărtășirea tuturor gândurilor, dezacord în raport cu interpretările consilierului, tăceri, întârzieri sau absențe de la ședința de terapie.

• **Analiza contra-transferului** – implicând reacțiile afective inconștiente ale terapeutului față de beneficiar. O atitudine pozitivă a terapeutului față de beneficiar este benefică, dar nu trebuie să depășească un anumit hotar, deoarece poate conduce la formarea dependenței beneficiarului față de consilier. La fel, o atitudine negativă poate genera obstacole în calea consilierii și a stabilirii relației optime consilier-beneficiar.

În acest sens, este important să reținem că **interpretarea** reprezintă principalul instrument terapeutic al consilierului. Aceasta constă în ordonarea și analiza informațiilor obținute de la beneficiar, astfel încât tehnica dată să conducă treptat persoana la conștientizarea originii problemelor cu care aceasta se confruntă.

Deși modelul psihanalitic în consiliere are adepți numeroși în plan internațional, esența modelului impus de S. Freud a cunoscut mari modificări.

În opoziție cu S. Freud și adepții săi se evidențiază **A. Adler** și **C. Jung**, care se detașează net de concepția psihanalitică clasică, încercând să depășească accentul exagerat, acordat aspectelor biologice ale personalității. **A. Adler** susține că principalul conflict al individului se află în tendința acestuia de a-și depăși starea de inferioritate din copilărie, axându-se pe ceea ce ar putea deveni individul și din acest punct de vedere, teoria lui se apropie de teoria centrată pe beneficiar.

G. C. Jung este de acord cu interpretarea lui S. Freud privind rolul inconștientului individual, dar susține că la baza acțiunilor omului se află nu numai propria experiență, ci și o experiență mai largă, experiența comunității în care trăiește, inconștientul colectiv,

format din arhetipuri, imagini primordiale, structuri psihice identice, comune tuturor, constituind moștenirea arhaică a umanității.

Concluzionând, putem afirma că nu este cazul de a neglija contribuția psihanalizei în domeniul consilierii psihopedagogice. Orice consilier trebuie să accepte ideea că motivația inconștientă a comportamentului este un concept foarte important în consiliere. Atunci însă când competențele de realizare a unor intervenții depășesc limitele unui consilier școlar se impune suport din partea psihologului, aspect deosebit de important și demn de reținut în situația în care noi abordăm problematica asociată consilierii psihopedagogice.

II. MODELUL BEHAVIORIST/COMPORTAMENTAL

Baza teoretică și metodologică a modalităților de psihoterapie/ consiliere behavioristă își are originea în teoriile învățării de factură behavioristă, conform cărora, personalitatea umană se construiește și se fundamentează în raport cu stimulii externi, cu situațiile și raporturile sociale. Fondatorul behaviorismului este considerat **John B. Watson**.

Conceptele de bază ale modelului behaviorist sunt cele de *întărire socială* și *control al comportamentului*. Întărirea socială se referă la utilizarea adecvată a stimulilor din mediu, astfel încât anumite comportamente să fie recompensate, sporind astfel probabilitatea lor de manifestare. Consilierea/terapia devine, în acest fel, un proces de control al comportamentului, un proces de învățare a unor comportamente dezirabile în raport cu mediul social.

În perspectiva behavioristă, persoana cu probleme este diferită de cea normală pentru că a dobândit comportamente greșite, achiziționate în urma încercării de a evita anumite experiențe neplăcute.

În consecință, esența practicii behavioriste este axarea pe principiul decon condiționării sau tehnica practicii negative, prin care modelele comportamentale învățate au tendința de a slăbi și dispărea în timp nefiind întărite corespunzător. În același timp comportamentele nedorite se înlocuiesc cu comportamente dezirabile. În etapele de timp ulterioare dezvoltării modelului behaviorist, în structura acestuia a apărut o nouă abordare de consiliere **cognitiv-comportamentală**.

Apărută ca o antiteză față de concepția psihanalitică, această abordare neagă rolul afectului și al inconștientului, acreditând importanța conștiinței, a judecății și a capacității subiectului de a testa realitatea. Se consideră că este modelul cel mai eficient, cel mai bine fundamentat teoretic și validat în practica consilierii.

Comportamentele, adaptative sau neadaptative, sunt reacții ale subiectului la solicitările mediului extern. Pornind de la principiile generale ale abordării comportamentale clasice, abordarea cognitiv-comportamentală se inspiră și din alte surse teoretice: psihanaliza lui A. Adler (fiecare individ prezintă o concepție proprie despre lumea obiectivă), psihologia cognitivă (tulburările și abaterile psihocomportamentale sunt rezultatul incapacității individului de a rezolva problemele cu care se confruntă sau de a face față unor situații noi sau solicitante).

Principiul de bază al **abordării cognitiv-comportamentale** susține că modul în care individul se comportă este determinat de situațiile imediate de viață și de felul în care el le interpretează, mai precis de *cognițiile sale*: idei, semnificații, credințe, gânduri, expectații, afirmații, atribuiri etc. Se afirmă că acestea sunt mai mult sau mai puțin conștiente, variază de la un individ la altul, sunt dobândite de-a lungul vieții, exercitând o influență puternică asupra persoanei adulte, fiind obiectivul major al schimbării realizate în procesul de consiliere. Astfel, *schimbarea cognițiilor, afirmațiilor, ideilor false,*

gândirii ce operează cu termeni rigizi și extremi, a concepțiilor greșite sau inadecvate, duce la schimbarea atitudinii și comportamentului persoanei, contribuind la apariția unei noi conduite mai raționale. Abordarea cognitiv-comportamentală s-a dovedit eficientă în tratarea atacurilor de panică și a anxietății generalizate. Aici persoana învață să identifice, să evalueze, să controleze și să modifice cognițiile și gândurile sale negative, legate de variate pericole potențiale, precum și modificarea comportamentelor asociate acestor gânduri.

În cadrul consilierii cognitiv-comportamentale, aspectele procesului dat îi sunt descrise în mod explicit beneficiarului, acesta fiind solicitat să colaboreze în planificarea unor strategii de rezolvare a problemelor.

III. MODELUL UMANIST, CENTRAREA PE PROBLEMELE BENEFICIARULUI

Modelul umanist de terapie și consiliere situează omul în centrul său, cu problematica sa umană, viața sa personală și relațională, experiențele sale în contextul dezvoltării. Pe lângă obiective ce vizează cunoașterea personalității beneficiarului, ajutorului acordat, acest model are în vedere și dotarea individului cu instrumente specifice de acțiune în vederea depășirii dificultăților cu care se confruntă (M. Zlate, 2000).

Psihologia umanistă a reprezentat o reacție împotriva behaviorismului și psihanalizei, apreciate ca incapabile de a studia și de a soluționa problematica concretă, reală a omului contemporan. Psihologii americani precum A. Maslow, C. Rogers, Ch. Buhler și cei din multe state europene, cum ar fi: Anglia (J. Cohen), Germania (A. Wellek), Franța (M. Pages, A. Peretti), Republica Moldova (Larisa Cuznețov) au evidențiat principalele caracteristici și obiective ale modelului umanist în consiliere:

- deschiderea permanentă către studiul experienței persoanei, beneficiarului; centrarea atenției pe experiența persoanei abordată ca fenomen principal în studiul omului;
- creșterea semnificației autorealizării individului și preocuparea pentru dezvoltarea potențialului persoanei consiliate, în raport cu sine și cu alte persoane;
- accent pe nevoia de apreciere pozitivă; sublinierea existenței potențialului de schimbare a omului.

Modelul umanist prezintă mai multe direcții teoretice, care sunt utilizate și în consilierea psihopedagogică, dintre care vom descrie: Teoria nondirectivă (consilierea centrată pe beneficiar/persoană) și Analiza tranzacțională.

Consilierea centrată pe beneficiar/persoană. În 1942, **C. Rogers** prezintă un cadru teoretic nou în domeniul psihoterapiei/consilierii, cunoscut sub numele de psihoterapie/consiliere centrată pe beneficiar/persoană. Acesta critică atât behaviorismul, care postula o concepție mecanicistă despre om, considerându-l *o mașină ușor de manipulat* în funcție de scopurile propuse, cât și psihanaliza, care reducea omul la o ființă irațională, controlată irevocabil de trecut și de produsul acestuia – inconștientul. **C. Rogers** considera că datoria fiecărui om este de a-și ameliora permanent viața, fiind constructiv, pentru a-și asigura un mod de viață satisfăcător. Persoana trebuie să fie responsabilă în luarea deciziilor personale, să se străduiască să-i înțeleagă pe ceilalți și pe sine; să acționeze corect și activ, să gândească pozitiv.

Prezența relațiilor negative cu ceilalți și cu mediul de viață în general îi va afecta persoanei funcționarea sa psihologică, manifestându-se printr-o serie de trăiri ca: stimă de sine scăzută, imagine de sine negativă, sentimente de tensiune, durere, suferință, frustrare și anxietate. **C. Rogers** considera că scopul consilierii nu este numai de a rezolva o problemă, ci de a-l ajuta pe individ să se

dezvolte deplin, să se autocunoască, să se maturizeze, identificând cele mai bune opțiuni pentru soluționarea problemelor sale.

Această viziune l-a determinat pe C. Rogers ca după 1967, să-și concentreze atenția și pe consilierea de grup. Această formulă de consiliere viza îmbunătățirea relațiilor interpersonale printr-o mai bună cunoaștere de sine. În cadrul grupului se cristalizează un sentiment de comunitate având la bază nevoia de afiliere, apartenență, se clarifică sentimente, dorințe, nevoi și opțiuni, iar auto-realizarea pozitivă a fiecărui membru este raportată la dinamica grupului. În acest fel, scopurile dezvoltării personale și scopurile dezvoltării grupului nu mai apar ca separate. Este încurajată totodată și exprimarea sinceră și deschisă a sentimentelor.

În general, consilierea de grup urmează aceeași structură de lucru și aceleași tehnici ca și consilierea individuală.

Scopul consilierii/terapiei centrată pe beneficiar este acela de a ajuta individul să se autoevalueze realist, să se simtă liber, autentic, să nu fie obligat să-și nege sau să-și deformeze opiniile și atitudinile pentru a menține afecțiunea sau aprecierea persoanelor importante pentru el. Este ceea ce reprezentanții acestei orientări terapeutice numesc libertate experiențială. Această libertate există când subiectul își dă seama de ceea ce -i este permis să exprime (cel puțin verbal): experiența sa, emoțiile și dorințele sale așa cum le simte și independent de conformitatea lor la normele sociale și morale care guvernează mediul său.

Analiza tranzacțională. Acest instrument de terapie și consiliere are la bază sistemul teoretic elaborat de către psihologul **E. Berne**. Analiza Tranzacțională (A.T.) înseamnă: tranzacție, comunicare, relație, contact între persoane/grupuri. Aceasta a cunoscut rapid un succes considerabil, atât ca instrument de dezvoltare personală dar și ca instrument de evoluție a grupurilor. În elaborarea A.T., E. Berne Pornește de la premisa conform căreia, orice ființă

omenească ce se naște fără complicații genetice sau accidente, este o ființă cu potențial imens, care merită un respect deplin, indiferent de rasă sau de apartenență socială (R. De Lassus, 2000).

Ființa omenească poate – și trebuie – să ajungă la cea mai înaltă conștiință de sine, prin faptele ei, prin modul în care își folosește energiile (intelectuale, fizice și spirituale) în raporturile ei cu ceilalți și cu lumea.

E. Berne descrie într-un limbaj accesibil modul în care aspectele cognitive, emoționale și comportamentale interacționează în structura de personalitate și maniera în care influențează persoana. Pentru aceasta, autorul propune structurarea personalității în trei Stări ale Eu-lui:

- *Eul de Părinte* – nivelul comportamental;
- *Eul de Adult* – nivelul cognitiv;
- *Eul de Copil* – nivelul afectiv.

Luăm decizii și reacționăm plecând de la una dintre aceste trei părți din noi înșine, plecând de la una dintre cele trei stări ale Eului. Prin urmare, ceea ce ni se întâmplă în viață depinde în mare măsură de starea Eului de la care pleacă acțiunile noastre.

Analiza Tranzacțională presupune o viziune psihologică asupra celor trei stări ale eu-lui: copil, adult, părinte. În fiecare moment răspundem solicitărilor dintr-o anumită stare. În con-textul vieții de zi cu zi se impun diferite tipuri de tranzacții, fiecare având un efect diferit, în funcție de starea Eului.

Eul de Părinte cuprinde cerințele, valorile, normele, opiniile, judecățile pe care o persoană le-a interiorizat. O persoană cu un Eu de Părinte dominant încearcă să se impună în permanență în fața celorlalți, să domine, să condamne, să judece, să critice sau să îi dirijeze/controleze, încurajeze sau sprijine pe ceilalți: *așa trebuie să faci, așa trebuie să te comporți, așa este bine sau așa nu este bine, este vina ta, nu-ți fie teamă, rezolv eu problema etc.*

Eul de Adult caracterizează comportamentul realist, logic și rațional; este cel care pune întrebări, care menține atitudinea noastră de curiozitate asupra lumii, compară, evaluează, analizează, învață, reflectează, înțelege, comunică, ia decizii, rezolvă probleme, negociază. Eul de Adult permite realizarea unui echilibru între dorințe, plăceri (Eul de Copil), norme și valori (Eul de Părinte), facilitează eficiența și reușita în atingerea scopurilor propuse. În anumite situații însă, persoana cu un Eu de Adult bine conturat devine o persoană exagerat de rațională, calculată, realistă, pragmatică; fantezia, spontaneitatea și plăcerea micilor bucurii ale vieții nu îi sunt caracteristice.

Eul de Copil însumează emoțiile, satisfacțiile, plăcerile și neplăcerile, regretele, anxietățile și temerile, mânia și furia. Este starea prin care se exprimă spontan, liber trebuințele și dorințele noastre, emoțiile și sentimentele.

În fiecare persoană se dezvoltă cele **3 stări ale Eu-lui**, care conțin: ***gânduri, raționamente, emoții și sentimente, norme și comportamente***. Nici una dintre acestea nu este mai importantă decât celelalte. În același timp este de dorit să nu exagerăm în comportamentul nostru în nici una dintre ipostazele Eu-lui, ci să asigurăm un echilibru al acestora, în funcție de situație.

Totuși se poate întâmpla, ca prin modele și strategii educative neadecvate, derulate fie în familie, fie în școală, să se hipertrofieze una dintre dimensiuni în defavoarea celeilalte (se poate constata atât la copil/ adolescent/ adult/ vârstnic). De exemplu, o educație rigidă, plină de constrângeri conduce la exacerbarea Eului de Părinte; o educație excesiv de liberă/protectoare conduce la supra dezvoltarea Eului de Copil [1].

În aceste condiții, comunicarea pozitivă între două sau mai multe persoane necesită o comunicare (tranzacție) paralelă între structuri. Când de exemplu, răspundem cu Eul parental unei

persoane care ni s-a adresat cu Eul de copil, comunicarea se blochează, răspundem unei emoții, dorințe cu o regulă sau restricție.

Pentru a se putea realiza tranzacția comunicativă este importantă identificarea stării de spirit activă în acel moment pentru fiecare dintre participanții la comunicare. Dacă o tranzacție este înțeleasă ca și unitate de schimb bilateral între două stări de spirit, relațiile dintre indivizi și grupuri sunt constituite din serii de tranzacții care se succed.

Consilierea ce are la bază *Analiza Tranzacțională* este guvernată de anumite principii generale, aplicabile, de altfel, tuturor tipurilor de consiliere :

- consilierea este, în esență, o relație permisivă;
- consilierea susține beneficiarul în procesul rezolutiv dar nu oferă soluții;
- beneficiarul este responsabil pentru propria sa evoluție și dezvoltare.

Așadar, *Analiza Tranzacțională* este un mijloc de dezvoltare, de evoluție personală, care ne permite să ne extindem, să ne dezvoltăm propria personalitate.

SARCINI DE RECAPITULARE:

1. Analizați paradigmele și modelele categoriale valorificate în consilierea psihopedagogică/educațională.
2. Lecturați și interpretați cele trei Stări ale Eu-lui (*Eul de părinte*, *Eul de adult* și *Eul de Copil*) din structura personalității propusă de E. Berne, în contextul consilierii educaționale.
3. Elaborați o schiță a paradigmelor și modelelor din domeniul consilierii educaționale.

6. CONSILIEREA ONTOLOGICĂ COMPLEXĂ A FAMILIEI

Definiție și cadru conceptual

Schimbările socioculturale, progresul științei și tehnicii, centrate pe formarea-dezvoltarea personalității apte pentru integrarea socială optimă, realizată în contextul educației permanente și a autoeducației, au exercitat o influență puternică asupra evoluției tuturor domeniilor de sprijinire a omului, inclusiv, asupra consilierii, psihoterapiei și terapiei familiei. Până la sf. anilor '60, psihoterapia a fost dominată de trei școli ce aveau la bază trei sisteme închise, cea psihanalitică, rogersiană și comportamentală [10].

Problemele lumii contemporane, dar totodată și extinderea posibilităților de valorizare și realizare a omului, dorința lui de autoperfecționare, ritmul accelerat, dificultățile vieții, mai cu seamă după anii '80, au contribuit la apariția și dezvoltarea unui număr impunător de abordări, orientări, școli și modele psihoterapeutice; tendințe de dezvoltare, consolidare a consilierii, terapiei familiei, ceea ce a provocat o criză a sistemelor învechite, închise și a pus începutul declinului gândirii rigide, înguste, axate pe principiile și metodele unei singure anumite școli. Abordând ideea integrării în domeniul psihoterapiei, **J. C. Norcross**, **C. F. Newman** [25 pp.28-32], **I. Dafinoiu** [10, pp.25-28], **I. AL. Dumitru** [19, pp.17-19], menționează că situația dată este tot atât de veche ca și însăși psihoterapia, iar ultimele două decenii ale secolului al XX-lea au fost marcate de creșterea tendințelor integrative, nu numai în interiorul psiho-terapiei, dar și între psihoterapie și consiliere. Autorii explică acest proces prin interacțiunea a cel puțin opt factori:

- proliferarea metodelor și abordărilor terapeutice;
- inadecvanta și insuficiența teoriilor exclusive;

- schimbările rapide în condițiile mediului socio-economic, științific și cultural;
- succesul terapilor scurte, centrate pe problemă;
- posibilitatea de a studia și experimenta variate tratamente într-o viziune integrativă;
- diferențe nesemnificative între terapii în ceea ce privește eficiența rezultatelor înregistrate;
- recunoașterea faptului că o serie de trăsături comune terapilor, contribuie la diversificarea și optimizarea rezultatelor obținute în consilierea persoanei;
- dezvoltarea unei rețele profesionale, care are ca obiectiv integrarea variatelor forme și metode terapeutice.

Realizând un studiu teoretic de tip inter-, pluri, și transdisciplinar, venim cu un șir de considerații și argumente în susținerea și completarea acestor factori, urmând ideea integrării terapiei și consilierii familiei. O viziune clară integrativ-eclectică argumentată observăm și în lucrările cercetătorilor: **M. J. Lambert, A. E. Bergin, S. L. Garfield** (1995). Autorii nominalizați identifică un set de variabile comune prezente în orice proces de consiliere și psihoterapie, după cum urmează: relația terapeutică sau de consiliere; iluminarea/insightul; catharsisul; întărirea/consolidarea; desensibilizarea; informarea; re/asigurarea și suportul; așteptările pozitive; confruntarea. În istoria evoluției consilierii și terapiei familiei, o mare importanță au avut ideile expuse de **J. Dollard, D. E. Miller** (1950) și **P. L. Wachtel** cu privire la integrarea teoretică a acestora.

În ceea ce privește integrarea transteoretică a consilierii și a psihoterapiei, un rol semnificativ au jucat încă trei specialiști: **J. O. Prochaska, C. C. Diclemente și J. C. Norcross** (1984). Cerce-tătorii au pus accentul pe identificarea etapelor procesului de schimbare evolutivă a beneficiarului pe măsura ce acesta parcurgea experiențele psihoterapeutice și de consiliere. Autorii vizați au

constatat că în pofida diferențelor relative dintre procesele de consiliere și psihoterapie specifice diverselor abordări teoretice și metodologice, există, totuși, o convergență surprinzătoare a acestora în ceea ce privește stadiile procesului de schimbare a persoanei.

Accepțiunile cu privire la imperativele teoretice și practice ale integrării în domeniul psihoterapiei, terapiei familiei, consilierii și psihoterapiei, formele de manifestare a acestora prin integrarea teoretică; integrarea transteoretică; eclecticismul metodologic/tehnic, factorii comuni etc., plus analiza experienței personale îndelungate de consiliere și educație a familiei în direcția confruntării și depășirii problemelor vieții (inclusiv, a rezultatelor pozitive obținute în domeniul dat), toate acestea ne-au condus spre ideea conceperii și fundamentării teoretico-metodologice ale unei orientări noi de consiliere a familiei de tip integrativ-eclectic. Dorind să scoatem în evidență aspectul-cheie, cel ontologic (orientarea, exersarea și învățarea beneficiarului a analiza și medita/reflecție filosofică asupra condiției sale morale, asupra ființei umane și asupra realității/particularităților existențiale), centrarea pe actualizarea de sine permanentă a persoanei în conformitate cu schimbările mediului, a circumstanțelor personale, familiale, profesionale etc., am numit acest tip de consiliere a familiei – ***consilierea ontologică complexă a familiei*** (în continuare **COCF**). Activitatea noastră practică de consiliere a familiei (de circa 35 de ani), sinteza experienței acumulate și a pregătirii masteranzilor la specialitatea *Consilierea și educația familiei*, au contribuit la întemeierea și experimentarea acestui tip de consiliere amplă, în cadrul căreia realizăm: de/sensibilizarea, informarea, sprijinul, îndrumarea persoanei/familistului și a familiei, plecând de la valorile și perspectivele existenței umane, de la premisele native, specificul educației, maturizării și devenirii persoanei, a dezvoltării sale în familia de origine și desigur că de la

condițiile și istoricul creării familiei proprii, prin utilizarea analizelor, reflecției și valorificării actualizării de sine, a fortificării rezilienței, și, finalizând cu formarea experienței, a competențelor și deprinderilor persoanei/familiei de a urma un mod demn și sănătos de viață; de a se ajuta singur pe sine conștient (autoconsiliere).

Prima lucrare, *Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei* (2015), a avut un caracter mai teoretizat, de incursiune în aspectul vizat și ne-a permis să verificăm și să validăm pozițiile-cheie a consilierii ontologice complexe a familiei.

În viziunea noastră, conceptul propus de *consiliere ontologică complexă a familiei*, este de o maximă generalitate, referindu-se la o activitate psihosocială cu rol de ajutor, sprijinire, restaurare morală; de formare și dezvoltare eficientă a personalității familistului, părintelui, fiului/fiicei pentru a face față cu succes solicitărilor vieții, a depăși și/sau a preîntâmpina eventualele dificultăți, situații de criză, dar și a accepta, a urma și promova gândirea și sentimentele pozitive, un mod de viață echilibrat și demn. Valențele COCF sunt susținute de patru poziții esențiale ale acesteia, care sunt concentrate în următoarele caracteristici:

- ***Consilierea ontologică complexă a familiei are ca scop provocarea și consolidarea schimbărilor conștiente de tip evolutiv și prospectiv*** în ceea ce privește cognițiile, atitudinile și comportamentul adulților și copiilor/tinerilor în mediul familial și comunitar.

- ***Consilierea ontologică complexă a familiei are caracter filo-sofic, moral și psihopedagogic***, deoarece îmbină, corelează și integrează valorificarea următoarelor dimensiuni:

- a) *filosofică* prin implicarea beneficiarului în analize și reflecții de tip existențial, de stabilire împreună cu consilie-

rul a relației cauză-efect, a originilor conflictului interior sau interpersonal familial; de identificare a soluțiilor și strategiilor de comportare, centrate pe filosofia practică/acțiunea morală;

- b) *psihologică* prin implicarea conștientă, activă și responsabilă a individului/familiei în autodezvoltarea, autoperfecționarea Eu-lui/actualizarea permanentă de sine în consens cu realitatea și potențialul sau biopsihofizic pentru a armoniza propria viață și viața familială;
- c) *pedagogică*, centrată pe formarea competențelor de învățare a modalităților de restructurare și schimbare a cognițiilor, atitudinilor și comportamentelor pentru a se adapta la solicitările vieții familiale, dar, și pentru a se realiza optim în rolurile sociale de soț, familist, părinte/tată, mamă, fiu, fiică, bunică, bunic.

- ***Consilierea ontologică complexă a familiei are la bază modelul familistului axat pe valorile etern-umane și cele ale culturii naționale, îmbinate cu principiile psihologiei pozitive și modelul psihoeducațional al formării și dezvoltării personalității integre*** și este centrată pe explorarea sistematică a acțiunilor demne, pentru a consolida interconexiunea dintre conștiința și conduita morală.

- ***Consilierea ontologică complexă a familiei integrează și valorifică epistemologia și filosofia practică, strategiile consilierii psihopedagogice, a terapiilor familiale, care explorează în mod optim structura, coeziunea și adaptabilitatea sistemului familial, ceea ce va contribui la fortificarea substructurilor acestuia (relațiile ierarhice dintre membrii familiei, respectiv, distanțele fizică și emoțională; tiparele de comunicare și relaționare etc.), inclusiv, va asigura preîntâmpinarea multor dificultăți, va conduce la conso-***

lidarea rezilienței și depășirea situațiilor de criză. În centrul atenției COCF este analiza și orientarea persoanelor spre transformarea sistemului de convingeri personal și a celui familial prin identificarea și clarificarea scopurilor, a problemelor, analiza și căutarea, stabilirea și experimentarea soluțiilor; dezvoltarea unor noi semnificații și comportamente; diluarea dificultăților prin dialog/conversație, de/sensibilizare și resemnificare, informare, exersarea colaborării, reflecției; elaborării și analizei perspectivelor existențiale optime; formularea, luarea și monitorizarea deciziilor de către membrii familiei, inclusiv, axarea pe autoperfecționare, autoactualizare, autoajutorare și autoconsiliere. După cum am menționat, optăm pentru scoaterea în evidență a esenței *ontologice* a consilierii familiei pentru ca specialistul și beneficiarul să conștientizeze că *insightul, catharsisul și restaurarea morală*, nu vor fi depline dacă primul nu va explora analiza esenței și a trăsăturilor generale ale existenței omului, a familiei în cauză, nu va ține cont de originile creării familiei concrete, de coordonatele și principiile *teoriei cilului de viață al familiei* [19], particularitățile culturii de gen [36] de valorile intimității, iubirii și a atașamentului autentic [5], conducând percepția și cognițiile celui consiliat spre înțelegerea profundă a personalității sale și a aproapelui. Toate acestea necesită o abordare complexă în contextul unui umanism profund al filosofiei practice, centrate pe gândirea de tip pozitiv, acțiunea morală și autoperfecțiunea spirituală.

Modelul sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei

Consilierea ontologică complexă a familiei se adresează membrilor acesteia, indiferent de vârstă (adulți, copii, persoane în etate), aflate în diverse ipostaze și stadii/etape de formare-dezvoltare a personalității, inclusiv în situații de criză și stres, într-o

manieră care presupune percepția familiei în complexitatea ei structural-funcțională prin abordarea întregului și a conexiunilor dintre părți sau a părților analizate în integritatea lor. După cum am mai menționat, consilierul pleacă de la specificul ontologic al personalității beneficiarului și cel al familiei și existenței acestuia în cadrul ei și a societății; de la concepția despre om, cultura de gen: teoria atașamentelor; teoriile despre intimitate, teoria dublei legături explorate în scopuri psihopedagogice de remediere, prevenire, dezvoltare personală și orientare comportamentală.

Pentru a argumenta și sprijini procesul de definire, explicare și valorificare a fundamentelor teoretico-aplicative ale *consilierii ontologic complexe a familiei* am studiat și preluat esența noilor abordări ale unor instituții-organisme interdisciplinare de psiho-terapie (*The Society for the Exploration of Psychotherapy Integration/ SEPI*), precum și conținutul unor articole de fond, publicate în revistele *Journal of Psychotherapy Integration*, editat de EEPI; *Journal of Integrative and Eclectic Psychotherapy*, care susțin și promo-vează integrarea terapiilor și a consilierii. Sigur că există specialiști care se opun integrării, dar și ei merg la un dialog deschis, ceea ce a condus la obținerea unui consens și a unei concluzii rezonabile în domeniul psihoterapiei contemporane. Aceasta ne sugerează că atât fragmentarea tradițională conform școlilor terapeutice, cât și integrarea prematură în afara identificării teoriei, tehnicilor sau schemelor eficiente de unificare nu vor fi de real folos nici psihoterapiei și nici consilierii beneficiarilor [10, pp.27-28].

Cât privește *integrarea psihoterapie-consiliere* ni se pare situația mult mai clară, deoarece atât practicienii cât și teoreticienii au stabilit câteva caracteristici definitorii ale fiecărui proces, au evidențiat și descris specificul, căile, formele de manifestare a integrării și factorii comuni asociați rezultatelor pozitive ale acestui proces [Ibidem, pp.29-34].

Suntem absolut de acord cu specialiștii care afirmă că psihoterapeuții și psihiatrii lucrează cu pacienții ce au tulburări clinice, care sunt etichetate cu diagnostic psihiatric, iar consilierii lucrează cu persoane sănătoase, aflate în dificultate, cărora le oferă suport, susținere, le oferă confort moral și le ajută în dezvoltarea optimă a resurselor personale în comunicare, relaționare cu semenii, asigurându-le o mai bună integrare în socium. Astfel, consilierea poate fi considerată ca fiind centrată pe *schimbarea evolutivă* a persoanei, iar psihoterapia se axează pe schimbarea revolutivă, care presupune modificări structurale mai profunde [10, p.19; 18, p.24 etc.].

Analiza cadrului practic al consilierii familiei (38 specialiști intervievați) și propria experiență de durată au permis să stabilim un aspect important: chiar dacă consilierul valorifică metode și tehnici din variate terapii (artterapie, ludoterapie, aromoterapie etc.) acestea sunt integrate organic în procesul consilierii, care este orientat asupra optimizării cunoașterii de sine, asupra intercunoașterii partenerilor de cuplu; asupra actualizării de sine; centrării pe gândirea și sentimentele pozitive; asupra aspectelor dezvoltării și autoperfecționării, formulării scopurilor, perspectivelor vieții și rezolvarea unor probleme de comunicare și relaționare familială; asupra re/educației copiilor, depășirii unor conflicte interioare și/sau interpersonale; a depășirii situațiilor de criză și stres, a dificultăților în procesul învățării, muncii și conviețuirii.

În baza studiului teoretic, a celui experiențial și a celui experimental, plecând de la *formele de manifestare a integrării* (J. Norcross; S. L. Garfield, 1995); *factorii comuni asociați rezultatelor pozitive procesului integrării consilierii și psihoterapiei* (M. J. Lambert; A. E. Bergin, 1994); *Modelul de consiliere și psihoterapie de tip experiențial* (I. Al. Dumitru, 2008); *Modelul Consilierii Integrative Planificate Secvențial pentru Copii / modelul SPICC* (K. Geldard; D.

Geldard; R. Vin Foo, 2013); *Meta-modelul de etică și resemnificare pentru consilierea eficientă a familiei / MERCEF* (Larisa Cuznețov, 2013), principiile analizei *genogramei familiei* (A. Gherguț, 2011), conținutul ecohărții/ecomap (A. Hartman, 2009), am elaborat **Modelul sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei**.

În temeiul considerațiilor expuse și a sumarizării accepțiunilor teoretice și practice, a sintezei realizate pe marginea esenței specificului școlilor și orientărilor de terapie familială, propunem următoarea structură a **Modelului sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei / MSCOCF**:

I. Fundamente epistemologice. Perspective ale integrării teo-retice. *Integrarea teoretică* presupune o elaborare epistemologică, un cadru conceptual, filosofic și etic, ce are la bază concepția despre om și personalitatea umană; principiile ontologice și trăsăturile generale ale existenței umane, a sensului ființei și perspectivelor ei de viață.

Integrarea teoretică la nivelul modelului include centrarea pe cunoașterea și explorarea competentă a unui ansamblu de aspecte relevante ale teoriilor lui: **S. Freud** (*Eu-l, Supraeul, Idul*); procesele inconștientului, mecanismele de apărare; rezistență și asociația liberă; transferul); **A. Maslow** (ierarhia nevoilor omului; nevoile fiziologice la nivel inferior/primar; nevoia de siguranță; nevoia de iubire și de apartenență; nevoia de valorizare a potențialului intelectual și moral, a stimei de sine; nevoii de autoactualizare / nivel superior); **E. Erickson** (opt etape ale vieții omului; crizele sociale ale acestuia și depășirea acestora prin gestionarea lor, ce oferă individului șansa de a consolida *Eul*, de a se adapta mai eficient la mediu și a avea succes în viață); **J. Piaget** (teoria dezvoltării cogniției și procesul achiziției valorilor morale); **L. Kohlberg** (înțelegerea conceptelor și dilemelor morale); expectanțele morale și luarea deciziilor; **J. Bowlby** (teoria atașamentului); **C. Rogers**

(consilierea nondirectivă/ centrare pe client); **V. Axline** (ludoterapia nondirectivă); **F. Perls** (terapia gestaltistă); **R. Bandler** și **J. Grinder** (principiile programării neurolingvistice); **B. Skinner** (terapia comportamentală); **A. T. Beck** (terapia cognitiv comportamentală); **A. Ellis** (terapia rațional-emoțională și comportamentală); **W. Glosser** (terapia alegerilor realiste).

Integrarea teoretică se va realiza și la nivelul teoriilor de bază cu privire la filosofia valorilor (referențialul acestora și scala priorităților valorice personale și familiale); filosofia educației, ontopsihologie și pedagogie (teorii ale educației, teoria finalităților educației/teleologia etc.).

Integrarea teoretică la nivelul terapiilor familiale, epistemologia dominantă ce ține de esența conceptelor de *realism*, *constructivism* și *constructivism social* [19, pp.35-36]. În acest sens au o mare importanță asumțiile perspectivelor: *funcționalistă și inter-acționist-simbolică*; *teoriei schimbului social*; *teoriei conflictului*; *teoriei cu privire la ciclul vieții familiale* [19]; *culturii de gen*, *teoriei dublei legături*, *teoriei despre atașament și intimitate* [ibidem, pp.104-117] etc.

Scopul integrării rezidă în corelarea armonioasă și eficientă a metodelor și tehnicilor de consiliere și intervenție terapeutică în baza reperelor teoretice expuse anterior, ceea ce va contribui la argumentarea regulilor de acțiune și organizare a procesului COCF. Deosebit menționăm filosofia adoptată și promovată de consilier, care reprezintă chintesența viziunilor, atitudinii sale, a competenței și eficienței acestuia; etica conduitei, capacitatea de a realiza un demers creativ, care ar conduce persoana sau grupul familial, nu doar la depășirea dificultăților, ci ar contribui la formarea unor conduite demne, sănătoase, axate pe autoperfecționarea continuă și la trasarea unor perspective/ scopuri de viitor, inclusiv a strategiilor de realizare a acestora. În componenta data, delimităm trei subcomponente:

1. Dimensiunea filosofică care include:

- atitudinea etică și intelectuală;
- cunoașterea raționalului și valorificarea lui ca instrument critic de interogație asupra sensului și valorii condiției umane;
- cercetarea și hermeneutica morală;
- practica moralei / acțiunii și conduitei morale;
- explicația coerentă a realului;
- centrarea pe ontologie – studiul esenței/ sensului ființei; reflecție asupra vieții omului;
- centrarea pe filosofia reflexivă;
- centrarea pe filosofia practică / acțiunea morală;
- centrarea pe axiologie / filosofia valorii.

2. Managementul consilierii prin integrarea și valorificarea diversității terapiilor familiale:

- *Consilierea și terapia familială structurală*, care poate asigura:
 - analiza, re/definirea, conștientizarea și proiectarea strategiilor de îndeplinire a funcțiilor familiei;
 - funcționarea optimă a subsistemelor familiei, a relațiilor ierarhice; exersarea și învățarea colaborării, a respectării hotarelor dintre membrii subsistemelor;
 - suplețea și funcționalitatea hotarelor dintre diferite subsisteme (claritate, flexibilitate, permeabilitate);
 - coeziunea și adaptabilitatea subsistemelor și a întregului sistem familial.

Posibilitățile consilierii: dezvoltarea subsistemelor familiei, restructurarea relațiilor și crearea unor noi relații, optimizarea funcționalității și adaptabilității acesteia.

- *Consilierea și terapia familială strategică*, care ar asigura:

- rezolvarea problemelor prin orientarea spre valorificarea unor noi scenarii și comportamente;
- evaluarea tiparului interacțional din cadrul relației și problemei concrete;
- încurajarea unor comportamente noi, mult mai eficiente pentru comunicarea și relaționarea familială;
- elaborarea unor strategii mai eficiente de conduită și relaționare familială.

Posibilitățile consilierii: dezvoltarea și consolidarea comportamentelor care oferă o definiție nouă, originală și strategică a relațiilor familiale.

- **Consilierea și terapia sistemică** (*școala de la Milano*) asigură:
 - subminarea și anihilarea cognițiilor, comportamentelor și convingerilor ineficiente, familiarizarea cu informații utile sistemului familial;
 - orientarea membrilor familiei spre căutarea și găsirea noilor explicații și soluții privind unele fenomene ce au loc în cadrul familiei;
 - orientarea spre cultivarea noilor viziuni și idei cu privire la funcționarea optimă a familiei;
 - includerea în procesul consilierii a tuturor membrilor familiei/subsistemelor.

Posibilitățile consilierii: schimbarea convingerilor ineficiente la membrii familiei. Principii călăuzitoare: ipotetizarea, circularitatea și neutralitatea.

- **Consilierea și terapia centrată pe soluție** ar asigura:
 - analiza problemelor din prezent și a celor ce pot să apară în viitor (trecutul este pe planul doi);
 - axarea pe identificarea resurselor beneficiarului;
 - axarea pe formarea încrederii beneficiarului că schimbarea pozitivă este inevitabilă;

- realizarea unor pași mici, dar semnificativi pentru declanșarea schimbărilor mai mari în sistemul familiei;
- orientarea spre transformarea beneficiarului în expert al propriei vieți, ce decide direcția și ritmul schimbărilor;
- identificarea scopurilor în acțiunile și comportamentele
- de căutare a soluțiilor și monitorizarea schimbărilor declanșate.

Posibilitățile consilierii: căutarea soluțiilor pentru problemele apărute în prezent și centrarea pe resursele persoanei pentru a evita anumite dificultăți în viitor.

- **Consilierea și terapia colaborativă** va asigura:
 - înțelegerea că se lucrează cu problema, iar aceasta reprezintă anumite semnificații;
 - transparența deciziei pentru un anumit mod de inter-acțiune cu beneficiarul/familia;
 - împărtășirea specialistului cu experiențele de viață proprii ce pot devine utile beneficiarului;
 - încurajarea experimentării prin idei, strategii și comportamente noi;
 - încurajarea colaborării cu familia la toate etapele (identificarea problemei; a resurselor, experiențelor, căutarea comună a soluțiilor etc.

Posibilitățile consilierii: dezvoltarea unor noi semnificații; dizolvarea problemei prin dialog/dis-solution și axarea pe conversația despre experiențe.

- **Consilierea și terapia axată pe echipa de reflecție** poate asigura valorizarea unui șir de poziții importante:
 - explicarea și înțelegerea modalității de lucru cu beneficiarul/familia;
 - ascultarea conversației consilier-beneficiar de o echipă de consilieri/terapeuți – echipa de reflecție;

- împărtășirea ideilor de către echipa de reflecție referitoare la problema identificată (cu condiția că familia și consilierul sunt numai observatori);
- oferirea familiei consiliate posibilitatea de a-și expune și comenta ideile exprimate de echipa de reflecție;
- oscilarea conversației între cele trei aspecte diferite: *imaginea privind situația, explicațiile existente pentru ceea ce se întâmplă și alternativele* (ceea ce s-ar putea schimba în imagine și/sau explicații);
- urmărirea și identificarea unor idei noi, originale pentru a stimula consolidarea diferențelor potrivite.

Posibilitățile consilierii: explorarea și acceptarea variatelor perspective despre realitatea dată și stimularea reflecției despre ceea ce și cum ar trebui schimbat.

- ***Consilierea și terapia narativă*** poate asigura:
 - scoaterea în evidență a povestirilor marginalizate, privilegiind cunoștințele personale ale membrilor familiei consultate privind discursurile dominante care tensionează viața acestora;
 - identificarea problemei prin povestirea despre sine și despre familie, lume, ideile sale etc.;
 - depistarea și conștientizarea conflictelor interioare sau a celor interpersonale din cadrul familiei;
 - încurajarea completărilor sau introducerea unor noi persoane, evenimente și comentarea acestora;
 - crearea unor noi texte/povestiri (despre sine, familie, lume) mult mai clare, interesante, coerente și găsirea modalităților de promovare a acestora pentru urmarea și realizarea subiectului în viață.

Posibilitățile consilierii: construirea unor noi povestiri de viață, care oferă mai multe opțiuni de auto/perfecționare a persoanei și/sau a scenariului familial actual.

Există un număr mare de orientări care pot fi aplicate cu succes: modelul **V. Satir**; terapia familială contextuală; terapia familială transgenerațională, terapia de familie simbolic-experimentală (C. Whittaker); terapia familială funcțională, terapia de familie integrativă etc.

Dimensiunea psihopedagogică/educațională asigură:

- identificarea și parcurgerea eficientă a procesului de formare-dezvoltare a personalității copiilor și membrilor adulți ai familiei;
- facilitarea învățării unor competențe și deprinderi de auto-actualizare, autoeducație și autoperfecționare de partenerul conjugal în calitate de familist, părinte;
- obținerea unor experiențe și eficiențe sporite în învățare, dar și în viața personală sau/și de familie;
- cunoașterea și explorarea optimă a particularităților de vârstă în viața de familie și educația copiilor;
- depășirea unor situații-limită/de criză, maturizarea psihonoțională a persoanei;
- reechilibrarea conduitei și asimilarea competențelor pro-sănătate și a unui mod de viață demn;
- prevenirea unor dificultăți de comunicare și relaționare familială; a comportamentului agresiv, violent;
- prevenția distorsiunilor de gândire, comunicare, relaționare și educație a copiilor;
- implicarea activă și responsabilă a persoanei în autodezvoltare și armonizarea relațiilor familiale.

Posibilitățile consilierii psihopedagogice: integrarea și valorificarea perspectivei psihologiei și pedagogiei umaniste; a onto-

psihologiei și a sprijinirii persoanelor axate pe auto/formarea personalității integre și a familiei armonioase.

În COCF, o importanță deosebită are *filosofia adoptată de consilier (II)*, pe care o prezentăm succint și esențializat prin intermediul unui ansamblu de *Principii*:

- centrarea pe valorile autentice;
- axarea pe respectarea *epigenezei* (orice aspect nou al vieții de familie se construiește pe aspectul precedent, vechi, care, într-o anumită măsură îl înglobează). *Principiul epigenetic* ne învață că aspectul vechi nu este înlocuit absolut, el se transformă, îmbinând variate poziții și elemente noi și din cele vechi;
- respectarea unicității personalității și a unicității nevoilor celui consiliat;
- valorificarea în COCF a procesului de reflecție metacognitivă (*priza de conștiință* – învățarea observării, analizei și explicării proceselor mentale proprii; *judecata metacognitivă* include aprecierea activității sale cognitive; decizia metacognitivă este decizia pe care o ia subiectul pentru a modifica, corecta sau schimba activitățile sale cognitive; rezultatul lor sau orice alt aspect de comportare, viață/ existență etc.);
- respectarea eticii/deontologiei profesionale;
- axarea pe valorificarea trăsăturilor ontologice, spirituale și morale ale persoanei/familiei;
- respectarea condițiilor filosofiei practice și a orientării prospective în contextul *devenirii complet umane* a persoanei (becoming fully human) și familiei acesteia. La fel, ținem să evidențiem tipurile cunoașterii valorificate în COCF, după cum urmează:

3. Cunoașterea științifică în cadrul COCF:

- ✓ **Ipotetizarea:** activitatea de generare a ipotezelor în trei ipostaze:
 - a) ipoteza formulată înaintea ședinței;
 - b) ipoteza formulată în baza răspunsurilor familiei la întrebările din cadrul conversației axate pe identificarea problemei;
 - c) ipoteza formulată după ședință.
- ✓ **Cunoașterea factuală** (studiul, observarea, anamneza, descrierea, înregistrarea cazului/situației concrete;
- ✓ **Cunoașterea nomologică**, axată pe analize, reflecții, explicație, justificare și predicție;
- ✓ **Cunoașterea tehnologică**, centrată pe acțiunile concrete, realizată prin intermediul strategiilor, metodelor, procedurilor și tehnicilor, preluate din variate modele și școli psihoterapeutice, aplicate în contextul respectării regulilor tehnologice, eclecticice; ale exigențelor metaregulilor, create în situațiile complicate, slab definite ale cadrului și a demersului praxiologic.

După cum am elucidat anterior în articolele științifice și lucrarea noastră de introducere [7], *Modelul sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei*, conține toate componentele despre care scriem și pe care le explicăm, începând cu procesul COCF, factorii comuni, finalitățile și celelalte elemente. Așadar, **IV. Procesul consilierii ontologice complexe a familiei include:**

1. Actorii procesului de consiliere;
2. Pregătirea prealabilă pentru ședință;
3. Definirea contextului consilierii;
4. Cadrul temporal al consilierii;
5. Cadrul conceptual, filosofic și etic;
6. Cadrul teleologic;

7. Cadrul conținutal-axiologic și al comprehensiunii, consilierii (înțelegerea valorilor și a virtuților);
8. Cadrul structurii verbale;
9. Cadrul colaborării și a feed-backului;
10. Cadrul designului activității și structurii ședinței;
11. Etapele procesului de consiliere;
12. Cadrul evaluativ-analitic;
13. Monitorizarea, susținerea și încurajarea relației consilier-beneficiar;
14. Cadrul explorării tehnologiei;
15. Cadrul eclectic-integrativ;
16. Documentarea consilierii/procesului terapeutic;
17. Evaluarea și analiza rezultatelor obținute;
18. Supervizarea;
19. Încheierea consilierii;
20. Cadrul de predicție și abordare a perspectivelor funcționării familiei.

5. Factorii implicați în COCF (vezi Tabelul 6).

6. Finalități ale COCF:

- Actualizarea de sine a persoanei;
- Actualizarea evenimentelor familiale, care consolidează adaptabilitatea și coeziunea familiei;
- Reechilibrarea modului de viață al familiei în direcția sporirii funcționalității întregului sistem familial;
- Formarea unității dintre conștiința și conduita morală manifestată de membrii familiei;
- Formarea competențelor și capacităților de autoeficiență (self-efficacy); predicție, elaborare și valorificare a strategiilor optime existențiale.

Tabelul 6. Factorii implicați în COCF

<i>Factorii implicați în COCF</i>		
1. Factori de susținere	2. Factori de învățare	3. Factori de acțiune
<ul style="list-style-type: none"> • Identificarea cu specialistul/ consilier, terapeut 	<ul style="list-style-type: none"> • Sfaturi și orientări • Trăire afectivă • Învățare cognitivă 	<ul style="list-style-type: none"> • Analize și reglarea comportamentului • Control cognitiv
<ul style="list-style-type: none"> • Relație pozitivă • Comunicare empatică și activă 	<ul style="list-style-type: none"> • Asimilarea strategiilor metacognitive 	<ul style="list-style-type: none"> • Control volitiv • Controlul eforturilor morale
<ul style="list-style-type: none"> • Securizare • Anihilare a sentimentelor de frică, singurătate, durere etc 	<ul style="list-style-type: none"> • Asimilarea experiențelor existențiale noi • Modificarea cognițiilor și formarea competențelor 	<ul style="list-style-type: none"> • Exersare • Modelare • Simularea rolurilor familiale pentru a le eficientiza
<ul style="list-style-type: none"> • Alianța terapeutică • Acceptarea reciprocă, cordialitate, respect, încredere 	<ul style="list-style-type: none"> • Modificarea așteptărilor privind eficiența personală/a familiei • Modificarea abilităților 	<ul style="list-style-type: none"> • Confruntarea cu evenimentele negative • Încurajarea depășirii temerilor
<ul style="list-style-type: none"> • Imaginea, reputația pozitivă a consilierului ca personalitate și specialist 	<ul style="list-style-type: none"> • Corecție și îndrumare • Retroacțiune • Priză de conștiință • Explorarea resurselor interne 	<ul style="list-style-type: none"> • Experimentarea unor comportamente de comunicare, relaționare; educație a copiilor; colaborare familială etc.
<ul style="list-style-type: none"> • Diminuarea și/sau descărcarea tensiunii; depășirea stresului • Insight • Catharsis • Elaborarea strategiilor prospective/ de viitor 	<ul style="list-style-type: none"> • Argumentarea acțiunilor • Justificarea • Utilizarea unor metafore, exemple, istorioare, povești de viață etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trăirea succesului • Acțiuni de autoactualizare, autoformare, autoeducare, autoperfecționare

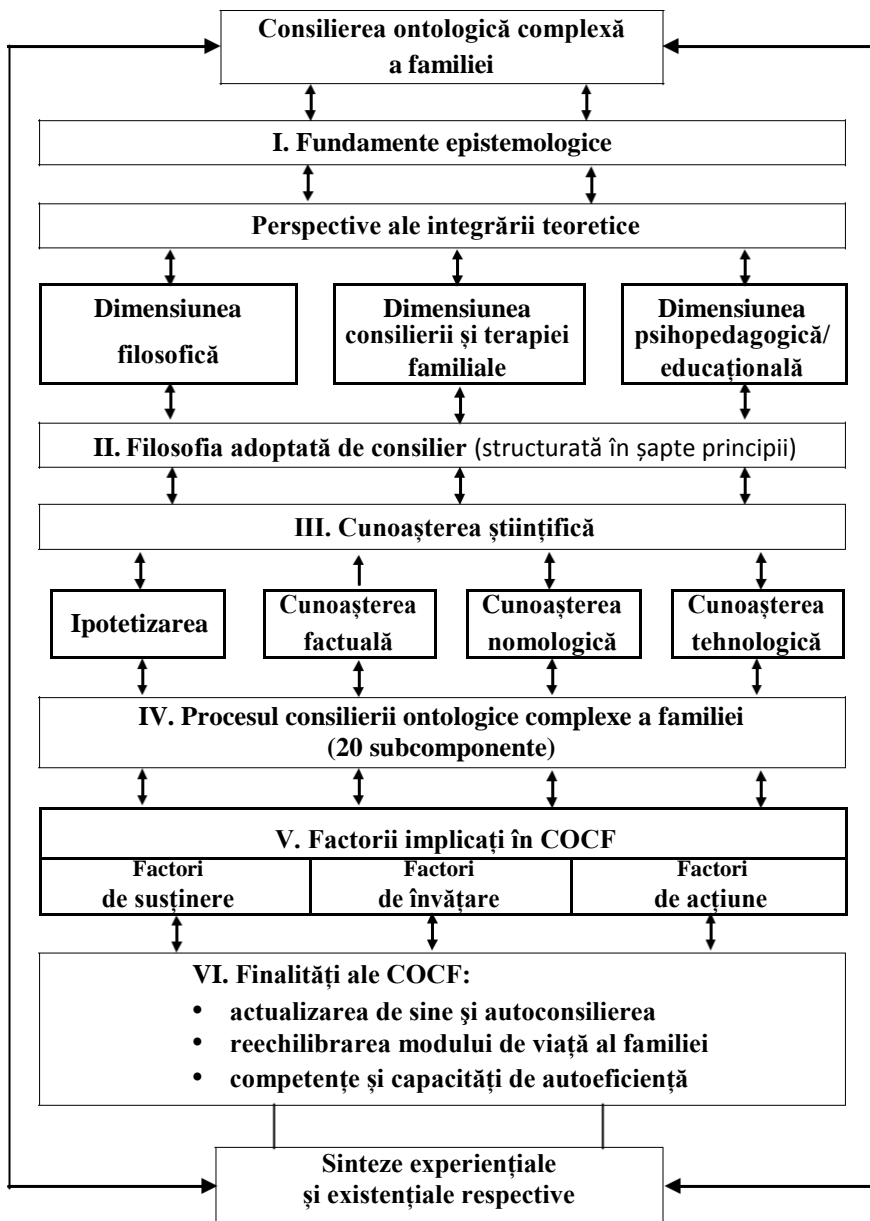

Fig. 6. Modelul sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei

Observăm că modelul elaborat are o fundamentare teoretică solidă. Experimentarea lui a durat 15 ani și s-a soldat cu rezultate pozitive. În cadrul activităților practice, în baza explorării modelului vizat și a procesului de consiliere ontologică complexă a familiei, am reușit să preîntâmpinăm destrămarea a 470 de familii tinere și 87 de familii de vârstă medie. Am ajutat să-și reechilibreze modul de viață a circa 2000 de cupluri conjugale; să-și schimbe și să-și restructureze comunicarea și relaționarea cu copiii, familiile care au frecventat *Școlile pentru părinți* din câteva instituții de învățământ din municipiu și *Centrul de consiliere pentru auto-eficiență și consilierea familiei* (pe care l-am întemeiat, deschis și care funcționează cu succes în incinta Universității Pedagogice de Stat *Ion Creangă* din Chișinău.

Propunând *Modelul sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei* nu pretindem la o abordare și valorificare în strictă exclusivitate, ci incităm specialiștii cointeresați de consiliere, spre explorarea lui creativă, conștientă și centrarea pe un comportament epistemic profesionist, axat pe erudiție, competență, concepție filo-sofică/ontologică, umanistă, inovativă și prospectivă.

Cadrul procesual general al consilierii ontologice complexe a familiei

Plecând de la faptul că procesul consilierii ontologice complexe a familiei/COCF pune accent pe formarea atitudinii filosofice, active față de viață a beneficiarului, ținem să menționăm că aceasta permite explorarea și îmbinarea variatelor modele și terapii într-o interacțiune bine gândită. Mizăm nu numai pe flexibilizarea indivizului, armonizarea relațiilor familiale, ci și pe re/echilibrarea modului de viață și urmarea unui comportament demn. Înțelegerea acestui fapt presupune o atitudine mai deschisă, o alegere indivi-

duală, chiar unicală, făcută de către specialist în favoarea celui consiliat, deoarece *fiecare teorie are în vedere o serie de trăsături ale experienței și a comportamentului uman, dar nu le presupune pe toate* [26, p.112]. Pe parcursul capitolului vom încerca să argumentăm valorificarea fiecărei componente în procesul COCF. Evident că vom ține cont de cele mai noi descoperiri științifice, orientări și tendințe privind dezvoltarea umană și consilierea, terapia familiei și a persoanei.

Momentul cel mai important în procesul realizării COCF este *poziția activă, de tip colaborare alături/ cot la cot* a beneficiarului cu specialistul în cadrul muncii ambilor subiecți și pe tot traseul consilierii primului.

Procesul consilierii are un anumit scop și desigur că atingerea acestuia se realizează în baza unor obiective – pași, care sunt proiectate și monitorizate de către specialist.

Numărul activităților care pot fi întreprinse de ambii protagoniști sunt mai puțin importante decât modul în care acestea se vor desfășura.

În conformitate cu esența concepției evoluționiste, schimbarea poate surveni în orice moment al ciclului existențial și al procesului de consiliere. Cercetările arată că personalitatea umană are caracteristici constante, însă ea este predispusă și la anumite schimbări. Evident că specialistul va orienta beneficiarul spre schimbările care i-ar aduce foloase concrete acestuia, l-ar face optimist, pozitiv, flexibil, creativ, ar contribui la dezvoltarea autocunoașterii și autoperfecționării, la centrarea individului pe filosofia practică – acțiunea morală.

În continuare, propunem *cadrul procesului COCF*, care implică un ansamblu de componente și marchează traseul acestuia, după cum urmează:

I. ETAPA DE PREGĂTIRE A CONSILIERULUI

1. *Evaluarea inițială a cazului* reprezintă etapa de identificare a problemei, aspectelor ei, de lansare a ipotezelor/ipotetizarea și găsirea unor presupoziii și explicații. În cadrul acestei etape este importantă respectarea următoarelor reguli:

- *acceptarea noncritică, nepărtinitoare a persoanelor ce s-au adresat la consilier;*
- *înțelegerea persoanei și conduita empatică;*
- *adunarea și analizarea informațiilor cu privire la problema beneficiarului, inclusiv, la ipoteza emisă;*
- *identificarea opiniei și a imaginii despre situație și problemă, despre sine/persoana concretă și despre fiecare membru a familiei.*

Ținem să menționăm că acceptarea noncritică trebuie să se manifeste la cele cinci nivele de abordare a relației de interacțiune consilier-beneficiar și, anume: *la nivelul evaluării inițiale, a observării comportamentului beneficiarului; la nivelul precizărilor, analizelor, desensibilizării și interpretării/înțelegerii manifestărilor acestuia; la nivelul informării și formării; a evaluării rezultatelor obținute și la nivelul elaborării, exersării noilor scenarii, perspective și strategii de comportare.*

Conduita empatică a consilierului ține de inteligența și cultura emoțională a acestuia și se prezintă ca un *construct etic multi-dimensional de personalitate a consilierului* [12, pp.73- 79], care se manifestă ca *fenomen psihic* (act interior de natură predominant afectivă, exteriorizat adecvat); ca *proces psihic* (desfășurare pluri-fazică ce cuprinde proiecția Eului și identificarea cu Altul/alter-ego); ca *produs psihic*, concretizat în re/trăirea gândurilor, emoțiilor și a acțiunilor celuilalt și ca *însușire psihică* – aptitudine, trăsături de personalitate, element constitutiv al inteligenței emoționale.

Adunarea, studiul și analizarea informațiilor presupune explorarea unui spectru larg de tehnici, care țin de formularea întrebărilor, ipotetizare, observare, elaborarea agendei de date etc. Important este ca specialistul să structureze informația adunată, selectând-o după anumite criterii pe care le elaborează în conformitate cu principiile COCF, competența profesională, atitudinea și filosofia, adoptate și manifestate de consilier.

Consilierea familiei sau a unui membru a ei (adult sau copil), presupune o analiză a opiniilor și imaginii fiecărei persoane din cadrul acesteia. Acest lucru va ajuta consilierul să înțeleagă mai bine problema apărută sau situația și circumstanțele care au declanșat-o.

2. *Acordul familiei* se consideră foarte important, chiar dacă reclamantul este singurul din cadrul acesteia, care consideră că există o problemă și care dorește ca terapia și consilierea să se desfășoare.

Reclamantul, de obicei, este invitat la prima ședință. La următoarele ședințe pot participa mai mulți actori, dacă s-a adresat copilul/adolescentul, pot fi invitați părinții și/sau bunicii (uneori și alte rude, totul depinde de situația concretă). Uneori în cadrul ședințelor participă cadre didactice/diriginți sau agenți ai controlului social (specialiști din sistemul de protecție a copilului sau familiei, din sistemul judiciar, poliție etc.), alteleori pot fi invitați medici (narcologi, traumatologi, psihiatri, pediatri, medici de familie etc.).

Consilierul eficient în procesul activității sale, se axează pe câteva **strategii**, care includ:

- obținerea acordului membrilor familiei după un lucru prealabil de explicație, argumentare și convingere privind utilizarea intervențiilor de consiliere;
- dacă este o problemă de cuplu/comunicare, relaționare, intimitate – se recomandă ca ambii parteneri conjugali să fie prezenți de la începutul consilierii;

- dacă este o problemă legată de comportamentul unui copil mic (vârstă fragedă sau preșcolară), pot fi invitați, la început, numai părinții;
- dacă consilierul consideră că are nevoie să observe interacțiunea părinților cu copilul, acesta este prezent chiar de la prima ședință;
- persoana care a solicitat consiliere este ascultată prima;
- toate variantele posibile de participare a familiei se decid împreună cu specialistul-consilier;
- dacă pe parcursul consilierii, specialistul a lucrat cu variate grupuri familiale, ca de exemplu: ambii soți; părinții și copiii; bunicii, părinții și copiii/nepoții primilor etc., apoi, în ședințele finale, când se elaborează perspectivele și strategiile de viitor, sistemul familial participă în întregime.

3. ***Alegerea mijloacelor, metodelor și formelor activității de consiliere*** depinde de un șir de factori: vârsta adulților și copiilor; scopul și obiectivele consilierii; specificul problemei; starea celor consiliați; forma de consiliere (individuală, în grup sau cadrul familiei în întregime).

În alegerea mijloacelor, metodelor și formelor de consiliere a familiei vom pleca de la scopul, specificul consilierii și obiectivele proiectate.

4. ***Stabilirea scopului consilierii ontologice complexe a fami-liei***: re/echilibrarea modului de viață a acesteia pentru a forma-con-solida coeziunea și adaptabilitatea ei ca sistem social, a fortifica cultura interioară a familiei, a armoniza comunicarea și relațio-narea dintre membrii acesteia; a orienta adulții și generația în creștere spre autoperfecționare prin abordarea filosofiei practice, centrată pe acțiunea morală și conduita demnă.

5. **Proiectarea obiectivelor COCF.** Obiectivele le putem diferenția în câteva niveluri:

- Obiective fundamentale (nivelul I).
- Obiectivele soților/partenerilor conjugali (nivelul II).
- Obiectivele părinților (nivelul III).
- Obiectivele copiilor (nivelul IV).
- Obiectivele bunicilor (nivelul V).
- Obiectivele formulate de consilier (nivelul VI).

În continuare elucidăm conținutul obiectivelor la fiecare nivel de consiliere în contextul COCF.

Nivelul I, obiectivele fundamentale, trebuie să fie permanent în vizorul consilierului. Acestea trebuie să fie cunoscute și înțelese de fiecare membru al familiei. Printre obiectivele fundamentale se numără:

- familia să devină capabilă a gestiona eficient resursele psihoemoționale (iubirea, empatia, respectul și atașamentul reciproc, comunicarea și relaționarea);
- membrii adulți să devină capabili a realiza eficient managementul familiei (în toate aspectele, conform funcțiilor: biologică, educativă, economică, psihologică, culturală, socială etc.);
- adulții și copiii să aibă o părere bună despre sine și apropiatii săi, ceea ce ar asigura formarea și menținerea unei imagini pozitive despre sine și familia sa;
- adulții și copiii să cunoască punctele sale vulnerabile și să devină capabili să-și modifice/restructureze cognițiile, atitudinile și comportamentul, ancorându-le pe respectarea principiilor moral-etice;
- membrii familiei să devină capabili a depăși problemele și situațiile critice/limită;

- membrii familiei să învețe a preîntâmpina anumite probleme și situații critice care pot să apară pe parcursul vieții în comun;
- părinții să devină capabili a educa-dezvolta și forma personalitatea copiilor într-un mod armonios/integral;
- membrii familiei/adulții și copiii să fie orientați spre auto/formarea și auto/perfecționarea continuă, pe întregul parcurs al vieții.

Nivelul II. *Obiectivele soților:*

- ambii parteneri conjugali să conștientizeze și să gestioneze adecvat/eficient atașamentul personal, intimitatea și omniprezența dublei legături;
- partenerii conjugali să devină capabili a se înțelege și a se accepta pe sine și pe partener;
- soții să devină capabili a observa, analiza și reflecta/medita asupra evenimentelor existențiale ce țin de relațiile familiale;
- să devină capabili a anticipa și preîntâmpina eficient conflictele interioare și interpersonale;
- soții să devină capabili a-și edifica, dar și a restructura, la necesitate, relația soț-soție, pentru a o armoniza, renova, a o face interesantă pentru sine și partenerul său.

Nivelul III. *Obiectivele părinților:*

- părinții să cunoască și să respecte particularitățile de vârstă și de personalitate a copiilor;
- părinții să devină eficienți în realizarea educației familiale a copiilor (la vârsta fragedă, preșcolară; vârsta școlarului mic; în preadolescență și adolescență);
- părinții să devină capabili a anticipa și a preîntâmpina situațiile-limită/critice în relația cu copiii săi;

- părinții să fie orientați spre depunerea unui efort cognitiv, moral și volitiv permanent în organizarea, monitorizarea și menținerea unui mod familial sănătos și demn de viață.

Nivelul IV. *Obiectivele copiilor*

Deseori aceste obiective sunt formulate cu ajutorul consilierului, alteleori, la vârsta adolescenței, obiectivele sunt destul de concret formulate și redate/verbalizate de copil.

Aceste obiective vizează:

- formarea capacității de gestionare a emoțiilor și a stresului/managementul stresului;
- formarea/consolidarea conceptului de sine, a stimei de sine și a imaginii de sine;
- formarea capacității de a se percepe adecvat și a se evalua în mod real pe sine (Sinele real);
- formarea capacității de soluționare a problemelor și luarea deciziilor;
- dezvoltarea-formarea competențelor sociale;
- formarea și consolidarea unei imagini pozitive de sine în armonie cu propriile exigențe și cerințele familiei;
- facilitarea dezvoltării și abordării reflecției, filosofiei practice, a strategiilor metacognitive de învățare;
- formarea și consolidarea deprinderilor conduitei pozitive și demne de viață.

Nivelul V. *Obiectivele bunicilor* sunt mult mai modeste și se referă la:

- armonizarea relațiilor cu copiii lor adulți (care sunt căsătoriți și au devenit familiști);
- orientarea bunicilor spre înțelegerea aspirațiilor nepoților și a copiilor lor adulți/familiști;

- dezvoltarea unor capacități noi de comunicare empatică cu copiii săi adulți, care au deja familii;
- orientarea bunicilor spre valorificarea din plin a posibilităților vârstei mature de împărtășire a experienței de viață (cu tact, atent și atunci când li se cere sfatul).

Nivelul VI. *Obiectivele formulate de consilier*, în esență, coincid cu obiectivele celor consiliați, însă, deseori obiectivele sunt operaționalizate (dezmembrate și corespund unor mici pași) în funcție de informația adunată și cazul concret. Evident că se ține cont de vârsta celor consiliați, trăsăturile de personalitate, specificul și tipul familiei (completă, monoparentală, extinsă) și, desigur că, de filosofia și strategia adoptate de specialist. Rolul decisiv în formularea obiectivelor o joacă analiza minuțioasă a informației cu privire la cazul concret și formularea ipotezelor de către specialist privind la verificarea posibilelor cauze a distorsiunilor comportamentale din cadrul familiei, cât și a evaluării strategiilor ce pot modifica și restructura spre bine climatul familial.

O altă categorie de obiective apar pe parcursul ședințelor de consiliere și terapie, concomitent cu clarificarea situației. Obiectivele pot fi derivate din scop și presupuzițiile ipotezei lansate, principalul moment, fiind gândirea asupra formei de lucru cu beneficiarii; a mijloacelor, metodelor și tehnicilor ce urmează a fi utilizate în cadrul consilierii.

II. ETAPA DE DESFĂȘURARE A ȘEDINȚELOR DE CONSILIERE include un ansamblu de aspecte:

- definirea și organizarea contextului ambiental al consilierii, care va facilita eficiența procesului (spațiu izolat, plăcut, timpul comod etc.);

- construirea, gestionarea și menținerea contextului consilierii la nivelul comunicării și relaționării eficiente cu beneficiarul.
- în continuare propunem o eventuală **SCHEMĂ-MATRICE DE DESFĂȘURARE A ȘEDINTELOR.**

* ***Prima ședință***

- la prima întâlnire cu familia, consilierul salută fiecare persoană și se prezintă;
- membrii familiei se prezintă (are importanță pentru specialist modul prezentării acestora);
- consilierul explică metoda de lucru, menționând că la început va fi o conversație (este important să auzim vocea și opinia fiecărui membru al familiei);
- dacă la ședință participă membrii familiei/ o mică echipă – se explică rolul fiecărui participant;
- se explică aspectele referitoare la luarea unor notițe, înregistrări video sau audio (membrii familiei vor semna un acord special, pregătit din timp).

Temele care se explorează în cadrul primei conversații-interviu sunt următoarele:

- *istoricul deciziei de a solicita consiliere;*
- *identificarea motivului de solicitare a consilierii (este importantă opinia fiecărui membru al familiei);*
- *când a început problema/dificultatea;*
- *ce fel de încercări de rezolvare au fost;*
- *care sunt actorii principali în sistemul determinat de problemă (uneori se mai invită alți specialist, alteori ne orientăm spre faptul pe cine din rude sau apropiați ar putea fi invitați la dialog și consilierea propriu-zisă);*
- *așteptările de la consiliere.*

La prima ședință părțile se înțeleg asupra numărului de ședințe și intervalul de timp dintre ele. La fel, se discută cine din membrii familiei și la care ședință, când ar trebui să fie prezent.

Rolul primei ședințe este de a genera un sentiment de încredere în specialist și în consiliere. Sunt cazuri când prima ședință este și ultima, atunci se discută și se negociază urmarea unor strategii concrete și realizarea clară a obiectivelor formulate împreună cu specialistul.

În consilierea ontologică complexă a familiei s-a dovedit a fi eficientă următoarea structură a ședințelor de intervenție:

- *Prima ședință de stabilire a unei relații pozitive consilier-beneficiar și de familiarizare cu metodele și specificul intervenției și consilierii.*
- *Ședința a doua axată pe conversații de de/sensibilizare, externalizare, informare etc.* Consilierul se angajează împreună cu beneficiarul într-o conversație în care problema este văzută, analizată și apreciată în afara persoanei sau familiei.
- Următoarele ședințe continuă conversația de externalizare (verbalizare a suferințelor persoanei), incluzând resemnificarea prin variate procedee (metafora, analiza și elaborarea strategiilor etc.) și elaborarea-verificarea strategiilor și a perspectivelor comportamentale.

Să reținem că persoana/familia este o problemă, ci persoana/familia are o relație cu problema apărută. De exemplu, se discută despre problemă ca și cum aceasta ar avea intenții, planuri, strategii pentru a-i face persoanei/familiei viața dificilă [19, p.133]. În situația dată, specialistul nu va fi în stare să dirijeze *externalizarea*, dacă nu a înțeles *internalizarea*. De reținut că internalizarea poate fi facilitată de repetarea mesajului prin intermediul variatelor povestiri care circulă în familie, de unele povești despre personaje

negative, insuflarea unor exemple sau situații, discursurile din cadrul societății, axate pe analiza și aprecierea unor persoane nedemne, rele etc. Ideea internalizată va influența apoi imaginea de sine, *nu sunt bun, deci mă comport ca un băiat rău; nu mă acceptă, deci nu mă apropii de ei etc.*

Elementele conversației de internalizare:

- dezvoltarea unui *vocabular externalizant*: de exemplu transformarea unor adjective – *infidel*; *invidios* în substantive – *infidelitate*; *invidie*;
- realizarea unor analize și reflecții existențiale privind fenomenul externalizat;
- utilizarea unor întrebări de externalizare.

De exemplu:

- Când a intrat prima dată în viața D-stră *Infidelitatea*?
- Când ați observat prima dată prezența ei?
- Când *Infidelitatea* încearcă să te domine, ce faceți?
- Dacă nu vă domină *Infidelitatea*, cum vă comportați?
- Ce planuri are *Infidelitatea* pentru anul curent, dar pentru anul viitor?
- Au existat situații când va reușit să păcălești *Infidelitatea*?
- Povestiți mai multe amănunte din situația depășirii acestui fenomen.
- Să medităm împreună când vă simțiți fericiți?
 - Să reflectăm asupra relației *Fericire-Fidelitate-Armonie* și să analizăm/medităm asupra relației *Dificultate-Infidelitate-Dezarmonie*.

Efectele externalizării devin evidente și se consolidează atunci când consilierul și membrii adulți ai familiei sunt aliați împotriva problemei externalizate și contribuie la internalizarea unor cogniții și competențe noi, susținute de abordări existențiale și filosofice,

axate pe valorile autentice. Beneficiarul observă o nouă perspectivă asupra sinelui și vieții sale familiale, devine decident și expert în abordarea problemei externalizate. Evident că procesul consilierii la ședința de externalizare poate fi dirijat foarte iscusit de specialist prin implicarea aspectelor ontologice (esența existenței omului; esența credinței; fericirea și armonia în relația Familie-Om-Univers-Divinitate etc.).

Ședința a treia este axată pe elaborarea unei strategii pentru întreruperea secvenței comportamentale problematice (sau a unui ciclu vicios). Să reținem că strategia conține variate forme/modalități, metode, procedee, tehnici, care urmează a fi utilizate și îmbinate pentru a atinge obiectivul proiectat. Sunt implicați membrii familiei care au solicitat consilierea. Această ședință se finalizează cu sarcina de experimentare a strategiei.

Ședința a patra de evaluare a strategiei implementate și a noilor comportamente internalizate. Se analizează detaliat toate evenimentele și fenomenele care s-au desfășurat în noul context de comunicare, relații, comportamente familiale. Se discută fiecare aspect, se analizează fiecare opinie a participanților în ședință, așteptările și rezultatele obținute.

Ședința a cincea de încheiere și proiectare a perspectivelor vieții familiale necesită o pregătire prealabilă a familiei (se pot oferi anumite sarcini) și o orientare prospectivă din partea consilierului, care ar concentra atenția beneficiarului/familiei asupra continuării cunoașterii de sine, a partenerilor săi familiali și asupra dezvoltării eficienței personale/familiale.

Ședința a șasea va fi dedicată procesului de autoconsiliere, centrat pe introspecție, analiză și reflecții, realizate de fiecare persoană aparte, independent și sistematic. Procesul de auto-

ajutoare poate fi notat într-un *jurnal intim* sau printr-un ciclu de povestioare despre sine.

După cum am putut observa, subcapitolul elucidează doar structura generală a procesului consilierii ontologice complexe a familiei, însă este foarte important să înțelegem că rețete gata nu există, cum nu există nici remedii universale.

SARCINI DE RECAPITULARE:

1. Elucidați caracteristicile esențiale ale consilierii ontologice complexe a familiei (COCF).
2. Identificați și interpretați paradigmele și modelele valorificate în COCF.
3. Propuneți un studiu de caz de consiliere a familiei. Caracterizați detaliat traseul/etapele procesului de consiliere.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Băban A. (coord.) Consilierea educațională. Cluj-Napoca, 2001.
2. Butnaru D. (coord.) Consiliere și orientare școlară. Iași: Editura Spiru Haret, 1999.
3. Calaraș C. Dirigintele în calitate de consilier educațional al elevului și al familiei. Chișinău: Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. – Vol. I. –p. 399-404, 2010.
4. Carabet N. Consilierea familiei. Chișinău: CET, UPS Ion Creangă, 2009.
5. Cecchin G. Human Systems. The Journal of Systemic Consultation and Management. Vol 16. 2005 (Revista în întregime dedicată contribuției lui Cecchin G. la dezvoltarea TFS).
6. Cristea S. Fundamentele pedagogiei. Iași: Editura Polirom, 2010.
7. Cuznețov Larisa. Consilierea ontologică complexă a familiei. Chișinău: Editura Primex-Com, SRL, 2018.
8. Cuznețov Larisa. Consilierea parentală. Chișinău: Editura Primex-Com, SRL, 2013.
9. Cuznețov Larisa. Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei: Chișinău, Editura Primex-Com, SRL, 2015.
10. Dafinoiu I. Elemente de psihoterapie integrativă. Iași: Editura Polirom, 2000.
11. Dimitriu-Tiron E. Consiliere educațională. Iași: Editura Institutul European, 2005.
12. Dumitru Ion Al., Consiliere psihopedagogică. Iași: Editura Polirom, 2008.
13. Enăchescu C. Tratat de psihanaliză și psihoterapie. Iași: Editura Polirom, 2003.
14. Enciclopedie de filosofie și științe umane/Trad. De Luminița Cosma și al.–B., All Educational, 2004.

15. Geldard Kathryn, Geldard David, Yin Foo Rebecca. Consilierea copiilor, o introducere practică. Iași: Editura Polirom, 2013.
16. Holdevici I. Elemente de psihoterapie. București: Editura ALL, 1997.
17. Holdevici I. Psihoterapia un tratament fără medicamente. București: Editura Universitară, 2010.
18. Knowles M. S. The art and Science of helping Adults learning. San-Francisco: Jossey Bacc, 1984.
19. Konya Z. Konya A. Family therapy in Romania. Context 92, pp-2-4, 2007.
20. Konya Z., Konya A. Terapie familială sistemică. Iași: Editura Polirom, 2012.
21. Micleușanu Z., Cuznețov Larisa. Bazele consilierii. Ghid metodologic. USEM, Chișinău: Primex-Com SRL, 2015.
22. Mitrofan I. Psihoterapia experiențială. București: Editura Info-medica, 1997.
23. Mitrofan I., Vasile D. Terapii de familie. București: Editura SPER, 2004.
24. Nemțeanu C. Considerații despre consilierea psihologică. București: Editura Gnosis, 2004.
25. Norcross J.C., Newman F.C. L' integration en psychotérapie: synthèse et/ou écletisme. Paris: Desclée de Brouwer, 1998.
26. O' Brien, Hourston G. Terapii integrative. Iași: Polirom, 2009.
27. Oancea C. Tehnici de sfătuire/consiliere: București, Editura Medicală, 2002.
28. Parsons F. Choosing a vocation: Boston, Hoghton Miffin, 1909.
29. Pascaru-Goncear V. Fundamente teoretice și metodologice ale formării competenței de consiliere psihopedagogică la studenți. Teză de doctor în pedagogie. USM, 2015.
30. Platon C. Psihodiagnostic clinic. Chișinău: CEP USM, 2010.

31. Rogers C. R. A deveni o persoană. Perspectiva unui terapeut. București: Editura Trei, 2008.
32. Șoitu L., Vărăjmaș E., Păun E. Consiliere familială. București: Editura Institutul European, 2001.
33. Ștefăneț D., Moraru E., Mazălu L., et all. Organizarea activității Serviciului de Asistență Psihologică, Ghidul metodologic. Chișinău: Editura Sirius SRL, 2011.
34. Țapoc V. Inițiere în gnoseologie și științele cogniției. Chișinău: Editura USM, 2007.
35. Vărăjmaș E. A. Consilierea și educația părinților. București: Editura Aramis, 2002.
36. Некрасов А., Гейжан Н. Проектируем семью. Сетъеведение. Москва: АСТ, 2010.
37. http://www.google.md/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww12.tuiasi.ro%2Findex.php%3Ffile%3D97&ei=ZU8nU_jwErR7Ab774CoDQ&usg=AFQjCNEOAGy5usM6LpSXdPuAMM9kiFl8jQ - accesat la 17.03.2014 .

CUZNEȚOV Larisa SIMCENCO Irina
EPISTEMOLOGIA CONSILIERII EDUCAȚIONALE
STUDIU MONOGRAFIC

Semnat pentru tipar
Formatul 60 × 84 1/16.
Coli de autor 3,67. Coli de tipar 6,75. Comanda __.
Tirajul 200 ex.

Tipografia CEP USM
Chișinău, str. A. Mateevici, 60.